

MAAHANMUUTTAJALAPSET TULKKEINA

Busteyo Barale

Opinnäytetyö, syksy 2016

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Asioimistulkkauksen koulutus

Tulkki (AMK)

TIIVISTELMÄ

Barale, Busteyo. Maahanmuuttajalapsen tulkkeina. Syksy 2016, 43 sivua 2 liitettä. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Asioimistulkkauskoulutusohjelma, tulkki (AMK).

Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää yleisesti, käytetäänkö maahanmuuttajataustaisia lapsia tulkkeina asioimistilanteissa ja jos käytetään, niin minkä vuoksi. Lisäksi tarkoituksena oli selvittää yleisesti, millaisia ongelmia tai positiivisia puolia lapsien käyttämiseen tulkkeina liittyy. Tutkimuksessa tarkasteltiin vanhempien, viranomaisten ja lapsitulkkiä näkökulmasta asioimistilanteita, joissa lapsi on toiminut tulkkeina ja vastaukset analysoitiin vertaamalla vastaajaryhmittäin.

Opinnäytetyötä varten haastateltiin kuutta nuorta, kuutta vanhempaa ja kolmea viranomaista syksyllä 2015 ja keväällä 2016. Iältään nuoret olivat 20-28 vuotiaita maahanmuuttajanuoria, jotka ovat lapsena toimineet tulkkeina viidestä vuodesta kymmeneen vuoteen. Vanhemmat olivat iältään 39-60 vuotiaita, jotka ovat asuneet Suomessa kolmesta vuodesta viiteentoista vuoteen ja jotka ovat käyttäneet lapsiaan tulkkeina useamman vuoden ajan.

Haastattelu oli teemahaastattelu ja tutkimusmenetelmänä puolistrukturoitu teemahaastattelu. Haastateltaville lähetettiin etukäteen kysymykset valmistautumista tai tutustumista varten. Osallistujien haastattelut nauhoitettiin, jonka jälkeen niistä tehtiin litterointi tärkeimmiltä osin. Litteroinnin pohjalta tehtiin opinnäytetyötä varten tulosten analysointi teemoittelemalla siinä eniten esille tulleet aiheet.

Vastauksista kävi ilmi, että maahanmuuttajalapsen toimivat Suomessa edelleen tulkkeina vanhemmilleen erilaisissa asiointitilanteissa. Viranomaiset käyttävät lapsitulkkeja, koska heillä ei ole riittävästi tietoa esim. tulkkaukspalveluiden saamisesta ja niiden kustannuksista vastuussa olevista tahoista. Vanhemmat näkevät lapsitulkkiä käyttämisen enemmän hyötynä kuin haittana. Lapsitulkit itse uskovat tulkkauksen olevan heidän velvollisuutensa ja näkevät sen vanhempiensa auttamisena.

Asiasanat: tulkki, lapsitulkki, maahanmuuttaja, asioimistulkkaus, tulkkaukset

ABSTRACT

Barale, Busteyo. Immigrant children as interpreters, 43 pages 2 appendices. Language: Finnish. Turku, autumn 2016.

Diaconia University of Applied Sciences. Bachelor Degree Programme in Community interpreting. Degree title: Interpreter.

The objective of this thesis was to find out generally whether foreign background children are used as interpreters in dealings situations, and if so, why? In addition, the aim was to find out generally what kinds of problems or positive aspects are related to the use of child interpreters. The study looked at the parents, authorities and child interpreters from the perspective of situations, where the child has been working as an interpreter and answers were analyzed by comparing the respondent groups' answers.

As for methods, six of the young immigrants, six of the immigrant parents, and the three authorities were interviewed in the autumn of 2015 and spring of 2016. The young immigrants were of different ages from 20 to 28, who had worked as child interpreters between five and ten years. Parents were from 39 to 60 years of age and have lived in Finland from three years to fifteen years and have used their children as interpreters for several years. Immigrant youths and immigrant parents were also originally from different countries, namely Somalia and Iraq.

The interview was semi structured theme interview and the research method was theme interview. The interview questions were sent to the interviewees in advance so they could prepare for the interview and acquaint themselves with the questions. Participants' interviews were recorded, after which the transcription was done for the most important part of the interviews. For the thesis, the interview results were analyzed by categorizing the most important things by themes.

The responses revealed that immigrant children in Finland continue to operate as interpreters for their parents in various situations. Authorities are using the child interpreters, because they have no adequate information, for example about how to get the interpreting services and the one who has the responsibility of its costs. Parents can see the use of child interpreters as being more of an advantage than a drawback. Child Interpreters themselves believe to be doing their duty by working as interpreters for parents, and they consider it as a service to their parents.

Keywords: interpreter, child interpreter, immigrant, community interpreting, interpreting

QORAAL KOOBAN

Barale, Busteyo. Carruurta soo galootiga ah oo sida turjubaano ah. Xilliga deyrta 2016, 43 bog iyo 2 lifaaq. Kuliyaada waxbarashada sare ee Diakoni. Heerka waxbarashada sare ee darashada koobaad ah ee u turjumidda bulshada.

Ujeedada daraasaddan waxey ahayd in si guud ahaan ah loo ogaado in carruurta asalkoodu yahay ajinebiga, loo isticmaalo sidii turjubaan oo kale, iyo haddii ay sidaa tahay sababta. Intaa waxaa dheer, in ujeedada ay ahayd in si guud ahaan ah loo ogaado waxyaabaha dhibaatooyinka ah ama wanaagga ah ee la xiriira isticmaalka carruurta ee sidii turjubaan oo kale loo isticmaalo. Baaritaanka ayaa lagu eegay dhanka aragtida waalidiinta, wakiilada dowlada iyo sidoo kale dhanka aragtida carruurta turjubaaniinta ah. Aragtiyadan ee ku saabsan xaaladaha kala duwan ee ay carruurta ka ahaayeen turjubaano. Jawaabaha waxaa lagu falanqeyay hab is barbar dhig ah, ee la is barbar dhigayay jawaabaha kooxaha, kuwaas oo ka qeyb qaatay cilmibaaristaan.

Daraasadan awgeed, ayaa waxaa la wareystay lix dhalinyaro ah, lix waalidiin ah iyo sidoo kale lix wakiil dowladeed ah xilligii dayrta ee 2015 iyo xilligii guga ee 2016. Dhalinyarada da'doodu waxay kala ahayd 20 ilaa 28 jir dhalinyaro soo galooti ah, kuwaasoo markii ay carruurta ahaayeen kusoo shaqeyn jiray turjubaanimu muddo laga bilaabo shan sano ilaa toban sano ah. Waalidiinta da'doodu waxay kala ahayd 39 ilaa 60 jir, kuwaasoo Finland ku noolaa muddo laga bilaabo sadex sano ilaa toban iyo shan sano ah.

Wareysiga waxaa uu ahaa nuuca leh halkudhiga, kaasoo ahaa mid loo isticmaalay habka cilmi baarista ee semi-habeysan. La waraystayaasha ayaa waxaa horay loogu sii diray su'aalaha, si ay isugu diyaariyaan wareysiga ama ay usii sahmiyaan waxyaabaha laga wareysan doono. Ka qaybgalayaasha waraysiyadooda cod ahaan ayaa loo duubay, markaas kadib, ayaa codkii la duubay waxaa laga sameeyay qoraal lagu soo ururiyay xogta wareysiga intiisii ugu muhiimsaneyd. Iyadoo qoraal kaas lagu salaynayo, ayaa daraasada awgeed loo sameeyay falanqeynta natiijooyinka, iyadoo mowduucyo loo kala yeelay arrimihii ugu badnaa ee wareysiga kasoo baxay.

Jawaabahoodii waxay muujiyeen in Finland carruurta soo galootiga ah ay wali waalidkood u turjumaan, iyagoo uga turjumaya kana ah turjubaaniin, xaalado badan oo kaladuwan. Wakiilada dowlada waxey u isticmaalaan ilmaha turjubaan ahaan, maxaa yeelay, iyagu mahayaan macluumaad ku filan ee ku saabsan arrintaas. Tusaale ahaan habka loo helo adeegyada turjubaanka iyo kharashka ku baxaya cidda masuulka ka ah. Waalidiintu waxey u arkaan in ismaalka ilmahooda ay u isticmaalaan turjubaaniin, ay faa'iido badan maahan aanay khasaaro ku qabin. Carruurta turjubaaniinta ah waxay isu rumaysan yihiin in turjubaanimada ay tahay waajibbaad iyaga saaran, waxayna u arkaan in arrintaas ay tahay caawimaad ay waalidkood ku caawinayaan.

Erayada furaha u ah: turjubaan, carruur turjubaan ah, waddanka usoo guurey, turjumidda bulshada, turjumidda.

SISÄLLYS

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	7
2 OPINNÄYTETYÖN KESKEISET KÄSITTEET	8
2.1 Tulkkaus	8
2.2 Lapsitulkki	9
2.3 Maahanmuuttaja	11
2.4 Monikulttuurisuus	11
3 ASIOIMISTULKKAUS SUOMESSA	13
3.1 Asioimistulkkausalan palvelujärjestelmä Suomessa	14
3.2 Tulkkausta säätelevistä laeista lyhyesti	15
3.3 Asioimistulkin ammatillisuus	15
3.4 Asioimistulkin ammattitaidon kuvaus	16
3.5 Asioimistulkin ammattisäännöstö	17
4 AIKAISEMMAT TUTKIMUKSET	19
5 HAASTATTELUTUTKIMUS	22
5.1 Työssä käytetyt tutkimusmenetelmät	23
5.2 Haastatteluaineiston keruu ja analysointi	25
6 TUTKIMUSTULOKSET	29
6.1 Tutkimukseen osallistuneiden henkilöiden taustatiedot	29
6.2 Lasten käyttäminen tulkkeina	31
7 YHTEENVETO JA POHDINTA	38
LÄHTEET	42
LIITE 1: Asioimistulkkausalan ammattisäännöstö	45
LIITE 2: Haastattelurunko	49

1 JOHDANTO

Tulkkaustyössä tulkit kohtaavat asioita, jotka liimautuvat heidän mieliinsä pitkäksi aikaa. Nämä asiat voivat joskus myöhemmin naurattaa, mutta ne voivat myös samalla askarruttaa tai mietityttää pitkään tulkkaustilanteen jälkeen. Kun toimii tulkkina monen vuoden ajan, saa erityistilaisuuden tutustua ja perehtyä erilaisiin asioihin, jotka liittyvät eri elämäntilanteisiin.

Tulkin työ edellyttää hyvän yleissivistyksen hankkimista ja avaa erilaisia näkökulmia yhteiskunnan toimintaan. Työn kautta tulkkille avautuu mahdollisuus perehtyä esimerkiksi tieteeseen, juridiikkaan ja yhteiskuntaan sosiaalisesta näkökulmasta. Tulkin työ on kuitenkin toisinaan henkisesti raskasta, sillä monessa tulkkaustilanteessa käsitellään ihmisten elämään liittyviä dramaattisiakin asioita.

Opinnäytetyössäni tutkin maahanmuuttajataustaisia lapsia tulkkeina. Pohdin työssäni, miten maahanmuuttajataustaiset lapset toimivat tulkkeina vanhemmilleen erilaisissa asioimistilanteissa. Tavoitteeni on tuoda esiin opinnäytetyössäni kokemuksia lapsitulkeista monesta eri näkökulmasta, kuten viranomaisten, lasten/nuorten ja vanhempien näkökulmasta.

Tärkeimmät kysymykset työssäni ovat: Käytetäänkö nykyään maahanmuuttajalapsia tulkkeina ja jos käytetään, niin minkä vuoksi? Millaisia positiivisia tai negatiivisia puolia liittyy näihin tilanteisiin, joissa lapsi toimii tulkkina? Mitkä ovat tutkimukseen osallistuneiden osapuolten sekä positiiviset että negatiiviset kokemukset tulkkaustilanteista, joissa lapsi on toiminut tulkkina. Työni vahvuutena voi pitää sitä, että se perustuu tositahtumiin ja että se on omakohtainen, sillä olen itsekin tullut maahanmuuttajalapsena Suomeen ja toiminut lapsitulkkina äidilleni erilaisissa tilanteissa.

Opinnäytetyötä varten, haastattelin kahteen kielivähemmistöyhteisöön kuuluvaa kuutta nuorta, jotka ovat iältään 20-28 vuotiaita sekä samoihin yhteisöihin kuuluvia vanhempia. Haastattelin myös kolmea viranomaista, jotka edustavat kolmea eri ammattikuntaa. Nuoret ovat toimineet lapsena tulkkeina useamman vuoden ajan, ja sekä viranomaiset että vanhemmat käyttävät edelleen lapsia tulkkeina.

Päädyin tähän aiheeseen, koska se voi herättää mielenkiintoisia keskusteluja ja toimia ajatuksia herättävänä materiaalina niille viranomaisille ja vanhemmille,

jotka käyttävät maahanmuuttajataustaisia lapsia tulkkeina. Tutkimustulokseni voivat tuottaa suomalaiselle yhteiskunnalle sellaista yleishyödyllistä tietoa, joka herkistäisi erityisesti suomalaiset viranomaiset ymmärtämään, millaisia mahdollisia ongelmia liittyy lapsitulkki-ilmioon. Aiheen tutkiminen voi siis antaa hyviä tietoja, jotka perustuvat luotettaviin kokemuksiin tai havaintoihin. Tutkimustulokset voivat auttaa sekä viranomaisia että maahanmuuttajavanhempia toimimaan oikealla tavalla tilanteissa, joissa käsitellään vaikeita asioita ja joihin tarvitaan tulkki. Tulokset voivat ohjata heitä ymmärtämään, miten tulkkaustyö vaikuttaa lapsitulkkeihin ja mahdollisesti myös varsinaisen tulkkaustilanteen sisältöön.

Suomessa maahanmuuttajalasten käyttäminen tulkkeina ei ole toistaiseksi ollut juurikaan esillä julkisessa keskustelussa. Tutkimusaiheeni on kuitenkin erittäin ajankohtainen kansainvälisesti katsoen, sillä esimerkiksi Norjan hallitus on vuonna 2016 tehnyt esityksen siitä, että alle 18-vuotiaiden lasten käyttäminen tulkkina kiellettäisiin kokonaan norjalaisessa julkishallinnossa (Forbud mot bruk av barn som tolk 2016).

Kiinnostukseni tähän aiheeseen on myös henkilökohtainen, sillä lapsena olen itse toiminut tulkkina monessa tulkkaustilanteessa. Olen muuttanut Suomeen 14-vuotiaana äitini kanssa ja kun olin opiskellut puoli vuotta suomen kieltä valmistavalla luokalla, minusta tuli se henkilö, jonka tehtävänä oli hoitaa perheen kaikki käytännön asiat, koska äitini oli jo 50-vuotias Suomeen muuttaessamme eikä hän pystynyt oppimaan suomen kieltä nopeasti tai ollenkaan.

Kolmas syy, miksi olen kiinnostunut tästä aiheesta, on se, että olen myös tavannut työn ohella maahanmuuttajaaiteja ja viranomaisia, joilla on ollut kommunikaatiovaikeuksia niissä tilanteissa, joissa he ovat käyttäneet lapsia tulkkeina, mutta silti he turvautuivat aina ajoittain syystä tai toisesta käyttämään lapsia tulkkeina. Lisäksi haluan työssäni tuoda esiin myös sen tosiasian, että Suomessa on ollut toimiva asioimistulkkausalan palvelujärjestelmä jo yli 20 vuotta, joten kyseisen järjestelmän puuttuminen tai palveluntarjoajien vähyys ei voi olla syynä siihen, että lapsia edelleen käytetään tulkkeina.

Opinnäytetyössäni käytän tutkimusmenetelmänä puolistrukturoitua teemahaastattelumenetelmää. Haastattelin nuoria, jotka ovat toimineet lapsena tulkkeina vanhemmilleen tai sukulaisilleen, sekä vanhempia ja viranomaisia, jotka käyttävät eri lähtömaista tulleita lapsia tulkkeina.

2 OPINNÄYTETYÖN KESKEISET KÄSITTEET

2.1 Tulkkaus

Tulkkaus on prosessi, joka vaatii tulkilta inhimillistä toisen ihmisen arvostusta ja nöyryyttä asioimistilanteissa, joissa osapuolten väliltä puuttuu yhteinen kieli ja siten suora kontakti, ja joissa kulttuureihin liittyvä tietämys saattaa olla hyvin puutteellista. Tulkkauksen avulla pystytään viestimään asioita puolin ja toisin, luomaan yhteys asioinnin osapuolten välille ja siten pystytään omien kokemusteni mukaan myös parantamaan asiointitilanteen kireää tai epämiellyttävää ilmapiiriä.

Tulkkaus on viestinnän prosessi tai sen osa, jota tarvitaan tilanteessa, jossa eri kulttuuria ja kieliä edustavilla henkilöillä ei ole yhteistä kieltä (Isolahti 2015, 197). Hietasen (2003, 280) mukaan tulkkaus on viestintämuoto, jossa ulkopuolinen tulkki välittää viestin kieli- ja kulttuurirajojen ylitse mahdollisimman tarkasti ja täsmällisesti puhujan tarkoituksen mukaisella tavalla. Tulkkaustilanteessa on puhujan, eli tulkattavan, lisäksi tulkki ja kuulija. ”Äidinkielellään ihminen sanoo mitä haluaa, mutta myös ilmaisee sen mitä ei halua sanoa, kun toisaalta vieraalla kielellä ihminen sanoo mitä osaa” (Hietanen 2003, 277).

Isolahden (2015, 198) mukaan kahden kielen osaaminen ei pelkästään riitä välittämään sanoman merkitystä, sillä kulttuurieroavaisuudet voivat olla merkittävän suuret. Tällaisessa tilanteessa puhuja ei välttämättä osaa huomioida puheessaan kuulijan vastaanottokykyä, kun taas kuulija ei pysty ymmärtämään viestiä tarkoituksenmukaisella tavalla, sillä häneltäkin puuttuu kyseisen kulttuurin tuntemus.

Tulkkauksen lajeja ovat asioimistulkkaus, konferenssi- eli kokoustulkkaus, neuvottelutulkkaus ja oikeustulkkaus. Tulkkausmenetelmiin kuuluvat konsekutiivi- eli peräkkäistulkkaus sekä simultaani eli samanaikaistulkkaus. Simultaanitulkkausta tehdään toisinaan myös kuiskaustulkkauksena. (Tulkkauksen ABC Sini Tuulia Lehtinen).

Tulkilla voi olla kolmenlaisia työkieliä: A-kieli on hänen äidinkiелensä, B- kieli on hänen aktiivinen vieras kielensä ja C - kieli on hänen passiivinen työkielensä, jota hän käyttää vain lähtökielenä. Tulkilla voi myös olla kaksi A-kieltä ja useita C – kieliä. Asioimistulkkaus tapahtuu kielten A- B- A välillä. (SKTL).

2.2 Lapsitulkki

Maahanmuuttajataustainen lapsitulkki on lapsi tai nuori, joka toimii tulkkina maahanmuuttajavanhemmilleen eri ympäristöissä helpottaakseen heidän ja vastaanottavan yhteiskunnan osapuolten välistä viestintää (Araujo 2008,1). Lasten toimiminen tulkkeina tai viestin välittäjinä johtuu siitä, että lapset ovat kouluissa lähikontaktissa kantaväestön kanssa, jolloin he ovat kosketuksissa asuinmaansa kieleen ja kulttuuriin. (Araujo 2008, 20). Lapset siis oppivat kieltä ja integroituvat ympäröivään yhteiskuntaan vanhempiaan nopeammin ja paremmin. Araujon (2008, 20) mukaan silloin, kun lapset toimivat tulkkeina he toimivat epävirallisina tulkkeina ja ovat vastuussa perheen tärkeistä asioista ja tiedonlähteistä, kuten perheyryksestä, kirjeenvaihdosta, tilinpäätöksiä laatimisesta ja tärkeiden hakemusten täyttämistä perheen puolesta. Edellä mainitut hakemukset voivat olla erilaisia tukihakemuksia esim. toimeentulotukihakemus, työttömyysilmoitus jne. (Araujo 2008, 20-21.) Lapsitulkki-käsitteen määrittelemisen herättää minussa paljon ristiriitaisia tunteita ja tuo esiin lapsitulkkiaikojeni muistoja: lääkärikäyntejä, joiden tulkkausta vihasin, sosiaalityöntekijän tapaamisia, jotka saivat minussa aikaan epävarmuuden ja kiusaantuneisuuden tunteiden vyöryn sekä rakastetun opettajani pitämien koulun lukuvuoden palautteenantotilaisuuden. Lääkärikäyntejä vihasin, sillä niiden aikana jouduin välittämään läheisilleni terveydenhoitohenkilökunnan epätoivoisia viestejä, kuten ”sinulla on todettu x sairaus, se on elinikäinen, eikä lääkäri voi sille mitään, tutkimustulokset viittaavat pahanlaatuiseen löydökseen”.

Käynnit sosiaalityöntekijän luona koin epämukavina, sillä kyse oli lähes aina toimeentulotuesta ja siitä, miten ”se on viimesijainen etuus ja teidän perheenne toimeentulotukipäätös on nyt kielteinen, sillä teillä on ylijäämä tässä kuussa, koska teillä oli niitä veronpalautuksia x kuukautta sitten ja ne huomioidaan teille tulona nyt ja tulevina kuukausina”. Näiden asioiden tulkkaminen läheisilleni oli erittäin vaikeaa, sillä esimerkiksi äitini ajatteli aina, että kaikki tuet ja avustukset tulevat yhdestä ja samasta paikasta, jostakin ”ylemmältä taholta”, eikä hän välttämättä ymmärtänyt miksi menneiden kuukausien tulot vaikuttavat nykyiseen tai jopa tulevien kuukausien toimeentulotukipäätöksiin.

Kouluun liittyviä tulkkaustilanteita ajattelen edelleen positiivisina, sillä rakastetun opettajani palautteenantotilaisuudessa sain mahdollisuuden välittää äidilleni niitä positiivisia palautteita, joita koulusta sain: miten hyvin suomen kielen opiskeluni sujui ja miten hienosti olin onnistunut koulussa valmistavalla luokalla. Opettajat kertoivat äidilleni, miten toiset maahanmuuttajalapset pääsääntöisesti olivat valmistavalla luokalla jopa kaksi vuotta, kun taas minä heidän mielestään lahjakkaana oppilaana suoritin valmistavan luokan puolella vuodessa jonka jälkeen pääsin suoraan peruskoulun seitsemännelle luokalle opiskelemaan kantaväestön lasten kanssa. Minun näkökulmastani näiden tilanteiden kohokohta ei ollut opettajan palaute, vaan äidin hymy ja tunne siitä, että äitini oli minusta ylpeä.

Tietojen välittäminen tai tulkkaus on monimutkaista ja vaikeaa, mutta sillä on sekä myönteisiä että kielteisiä vaikutuksia maahanmuuttajalapsiin ja heidän perheisiinsä. Monilla nuorilla sukupolvien väliset suhteet voivat olla liian vaikeat, ja sen vuoksi ne voivat pidemmän päälle monimutkaistaa lapsen tai nuoren tulkkina toimimisen mahdollisuuksia. (Marjorie Faulstich Orellana, Lisa Dorner, ja Lucila Pulido. 2003, 5.) Uskon, niin kuin Orellana ym. (2003,8) uskovat, että "lapsitulkit" ovat määrätietoisia; he ryhtyvät tulkkauksensa myötä toimenpiteisiin, joilla voi olla ratkaiseva vaikutus lopputuloksen kannalta. Esimerkiksi lapset eivät halua tuottaa pettymystä vanhemmilleen ja he saattavat salata tiettyjä asioita vanhemmiltaan välttääkseen tätä. Kuten termillä "epävirallisuus" viitataan, lapset voivat toimia tulkkeina, vaikka he ovat kykenemättömiä tähän tehtävään, jota varten heillä ei ole virallista valmiutta ja jossa heidän pätevyyttään voidaan kyseenalaistaa tai kritisoida. (Orellana ym. 2003, 8.)

Tämä edellä mainittu termi "epävirallisuus" voi kuitenkin hämärtää roolijakoa osapuolten välillä, kuten esim. maahanmuuttajavanhemman, lapsitulkin ja koulunopettajan välillä. Tämä myös viittaa siihen, että nuoret/lapset toimivat "välittäjinä", eivätkä ole neutraaleja. He eivät salli viranomaistaholle roolinsa mukaista viestinvälittämisen mahdollisuutta samalla lailla, kuin ammattitulkki olisi tehnyt. He ovat lapsia, jotka puhuvat aikuisten puolesta maahanmuuttajien vuorovaikutuksessa "valtavirran" tai auktoriteettihahmojen kanssa. (Orellana ym. 2003, 8.) Epävirallisuus tulkkauksen näkökulmasta tarkoittaa mielestäni sitä, että on tietty henkilö, jolle siirretään erityinen työtehtävä, mutta joka ei ole

ammattimainen tulkki, joka on suorittanut alan koulutusta, tai hänellä ei ole lupaa/lisenssiä harjoittaa täysin pätevää ammattitaitoa vaativaa tehtävää.

2.3 Maahanmuuttaja

Maahanmuuttaja on henkilö, joka on muuttanut jostain maasta toiseen. Tämä on yleiskäsite ja se koskee kaikkia eri perustein muuttavia henkilöitä. Yleiskielen tasolla maahanmuuttajalla tarkoitetaan kaikkia Suomessa asuvia henkilöitä, jotka ovat syntyneet Suomen ulkopuolella tai jotka etnisesti eivät ole suomalaisia. (Tulkkauksen turvapaikkamenettelyssä 2009, 32.)

Maahanmuuttaja on vakiintunut käsite, jolla tarkoitetaan kaikkia Suomessa pysyvästi asuvia ulkomaalaisia (Räty 2002, 11-13).

Pöyhönen, Tarnanen, Vehviläinen, Virtanen, ja Pihlaja (2010,22) kuvailee maahanmuuttajia Suomessa seuraavasti; ”Maahanmuutto Suomeen on viime vuosikymmeninä paitsi lisääntynyt myös muuttanut muotoaan. Suomeen muutetaan erityisesti perhesyistä. Myös pakolaisuus tai turvapaikanhaku ovat merkittäviä maahanmuuton syitä, vaikka pakolaiset ja humanitäärisistä syistä muuttavien määrä on suhteellisesti vähentynyt”. (Pöyhönen ym. 2010, 22.)

Maahanmuuttajuus on siis hyvin laaja käsite ja maahanmuuttajat muodostavat heterogeenisen ryhmän, johon kuuluvat yhtä lailla muun muassa avioliiton kautta Suomeen tulleet, pakolaiset, turvapaikanhakijat kuin siirtotyöläisetkin.

2.4 Monikulttuurisuus

Monikulttuurisuus tarkoittaa Rädyn (2002,46) mukaan erilaisuuden hyväksymistä ja arvostamista, kulttuurien ja yksilöiden välistä tasa-arvoa, sekä pelisääntöjä että rajoja yhteisesti sovittuina. Monikulttuurisuudella voidaan viitata myös erilaisten ihmisten olemassaoloon. Monikulttuurisuus on myös nähtävä poliittisena ohjelmana, sillä sitä kautta yhteiskunnan rakenteet muuttuvat. (Räty 2002,46-47). Rädyn (2002,47) mukaan monikulttuurinen yhteiskunta on yhteiskunta, jossa eri kulttuureista tulleet ja eri kulttuurit elävät rauhallista rinnakkaista eloa ja jossa he ovat tasa-arvoisessa asemassa keskenään. Monikulttuurinen yhteiskunta on kuitenkin ideaalimalli, joka ei ole aiemmin toteutunut missään maassa. Se voi

kuitenkin olla tavoite silloin, kun on kyse yhteiskunnan ja sen palveluiden kehittämisestä. (Räty 2002, 48).

3 ASIOIMISTULKKAUS SUOMESSA

Suomessa ns. harvinaisten kielten tulkkausta alettiin tarvita 1970-luvun lopulla, jolloin tähän maahan saapuivat ensimmäiset ”venepakolaiset” Vietnamista. Suomen valtio päätti 1980-luvun puolivälissä vuosittaisista kiintiöpakolaisista, joten kiintiöpakolaisia alettiin vastaanottaa vakiintuneesti. Turvapaikanhakijoiden määrä kasvoi Suomessa 1990-luvulla, jolloin kiintiöpakolaisia alettiin suoraan sijoittaa heitä haluaviin kuntiin, ja tämä lisäsi tulkkauspalvelujen tarvetta. (Mäntynen 2013, 106.)

Suomessa tarvitaan nykyään asioimistulkkausta niin sanotuissa maahanmuuttajakielissä, kuten arabia, somalia, kurdi, bosnia jne. (Leinonen 2003, 294). Eikä siinä kaikki. On myös muita länsimaisia valtakielisiä, joiden tulkkausta tarvitaan. Näitä on esim. ranska, koska sitä puhutaan monessa Afrikan maassa ja se toimii heimokielen lisäksi äidinkielenä. Myös venäjää tarvitaan hyvin paljon ja sen tarve näkyy Venäjältä tulleiden maahanmuuttajien tai paluumuuttajien parissa. (Leinonen 2003, 294.)

Asioimistulkkaus on viranomaisen tai yksityisen tahon ja tämän vieraskielisen asiakkaan välisen keskustelun asioimisdialogin (haastattelun, selvitys- ja tiedonvälityskeskustelun, kuulustelun, oikeudenkäynnin jne.) tulkkausta joko simultaani- eli samanaikaistulkkauksen tai konsekutiivi- eli peräkkäistulkkauksen menetelmällä. Asioimistulkkaus voi olla etätulkkausta puhelimen tai verkon kautta tai lähitulkkausta, jolloin viestintäosapuolet ovat samassa tilassa. (Hietanen 2003, 288-289.)

Hietasen (2003,289) mukaan asioimistulkkauksen päämääränä on asioiden selvittäminen, niin että tulkkauksen pohjalta voidaan tehdä asiakasta koskevat päätökset luotettavasti. Nämä päätökset ovat elintärkeitä asiakkaalle, sillä kyse voi esimerkiksi olla yksilön oikeudenkäyntiä tai turvapaikkapuhuttelua koskeva kuuleminen, jolloin asioimistulkkaus johtaa johonkin päätökseen/toimenpiteeseen.

Henkilöä, joka toimii tulkkina asioimistilanteissa, kutsutaan asioimistulkiksi. Tilanteet voivat olla mitä tahansa ihmisen elämään kuuluvia käyntejä eri viranomaisilla, kuten sairaaloissa, sosiaalitoimistoissa, vanhempainiloissa taikka puhutteluissa/kuulusteluissa. (Vastaanottava Pohjoisavo 2011,4.). Asioimistulkkauksen työympäristönä voi olla Leinosen (2007, 296-298) mukaan

kaikenlaisia asioimistilanteita, ja jotta tulkki selviytyisi tilanteesta ammattimaisesti, edellytyksenä on laaja-alainen paneutuminen käsiteltävään aiheeseen ja tilanteeseen.

Asioimistulkkausta ei vielä tunnetta Suomessa hyvin, joten toisinaan luullaan, että asioimistulkki hoitaa tulkattaviensa asioita tai etuja. Näin ei kuitenkaan ole. (Hietanen 2003,288-289.) Asioimistulkkaukset tarkoittaa tulkkausta, joka tapahtuu viranomaisen ja Suomessa oleskelevan muuta kuin ruotsia tai suomea äidinkielenään puhuvan ihmisen välisissä asioimistilanteissa (Koskinen 2013,107).

3.1 Asioimistulkkauksen palvelujärjestelmä Suomessa

Asioimistulkkauksen palveluiden tarve lisääntyi melko nopealla vauhdilla 1990-luvun alussa, jolloin Suomeen saapui paljon pakolaisryhmiä, muun muassa Balkanin sodan ja Somalian sisällissodan seurauksena. Asioimistulkkaukset on viimeisen kymmenen vuoden aikana Suomessa kehittyneet hyvin ja siitä on tullut suhteellisen hyvin järjestäytyneitä toimintaa. (Leinonen 2003, 295).

Silloin kun maahanmuuttaja ei selviydy asioimisesta suomen tai ruotsin kielellä, on hyvä tilata asiakkaalle tulkki. Sosiaali- ja terveystieteiden ja kotoutumista tukevien palvelujen kohdalla tulkkauspalvelut ovat pakolaisille ilmaisia niin kauan kuin he sitä tarvitsevat. (Räty 2002, 149.) Tulkin tilaaminen on viranomaisen vastuulla, eikä sitä saisi ”vähätellä”, sillä molemminpuolinen ymmärrys helpottaa asioinnin sujuvuutta (Räty 2002,149).

Suomessa on kahdeksan kunnallista tulkkikeskusta, joita kunnat ylläpitävät ja jotka tarjoavat mm. tulkkaus- ja käännöspalveluita. Osa kuntien tulkkikeskuksista toimii nykyään yhtiömuotoisina, mm. Monetra Oy Oulussa ja A-Tulkkaus Oy Vantaalla. Kunnallisia tulkkikeskuksia on ollut toiminnassa Suomessa jo yli 20 vuotta. Nykyään ne tuottavat vuosittain yhteensä noin 250 000 asioimistulkkauksentuntia. Asioimistulkkauksialalla myös runsaasti yksityisiä yrityksiä suurista monikansallisista yrityksistä pieniin, yhden tulkin toimistoihin. Useat tulkit tarjoavat tulkkaustyötä myös toiminimellä. (Hanna-Mari Kolistaja, henkilökohtainen tiedonanto 11.7.2016).

3.2 Tulkkausta säätelevistä laeista lyhyesti

Suomen lainsäädännössä tulkkaamista ja kääntämistä säätelevät muun muassa hallintolaki, hallintolainkäyttölaki, laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista, laki potilaan asemasta ja oikeuksista, laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta, ulkomaalaislaki ja Kielilaki. (Finlex i.a.). Suomen lainsäädännöstä löytyy myös tulkkeihin liittyvät esteellisyyssäädökset, kuten: ”tulkkina tai kääntäjänä ei saa käyttää henkilöä, joka on sellaisessa suhteessa asianosaiseen tai asiaan, että hänen luotettavuutensa voi tästä syystä vaarantua” (Hallintolaki 2003).

Asioimistulkin ammattisäännösten mukaan tulkillä on ehdoton salassapitovelvollisuus, ja hän ei saa ottaa vastaan toimeksiantoa, johon hän on esteellinen tai johon hänellä ei ole tarpeellista pätevyyttä (LIITE 1). Suomessa tulkin palveluihin on oikeutettu mm. ”asiassa, joka voi tulla viranomaisen aloitteesta, jos romani- tai viittomakieltä tai muuta kieltä käyttävä asianosainen ei osaa viranomaistilanteessa käytettävää suomen tai ruotsin kieltä; tai asianosainen ei vammaisuuden tai sairauden perusteella voi tulla ymmärretyksi” (Hallintolaki 2003). Asioimistulkkaukseen liittyvät säädökset ja lait ovat myös luettavissa asioimistulkin ammattitutkinnon perusteissa (2006, 8-9).

3.3 Asioimistulkin ammatillisuus

Olen itse toiminut asioimistulkkina jo usean vuoden ajan, joten tunnet hyvin tämän monipuolisen ja laaja-alaisia taitoja vaativan ammatin, jota arvostan hyvin suuresti. Kun ihmiset puhuvat avuttoman ihmisen auttamisesta, he tarkoittavat sillä yleensä eri asiaa kuin minä tulkin roolissa. Itse näen että esimerkiksi lääkäri ei pysty hoitamaan kielitaidotonta potilastaan, eikä asianajaja pysty puolustamaan syytöntä päämiestään, vaikka kuinka olisi vakuuttunut tämän syyttömyydestä, vaan he tarvitsevat avukseen asioimistulkkia. Työssäni olen konkreettisesti nähnyt, että monessa tilanteessa ei olisi selvitty ilman asioimistulkkeja, jotka hoitavat työnsä ammattimaisesti ja kunniakkaasti.

Tulkin ammattinimikettä ei ole Suomessa suojattu, niin että se olisi varattu vain tietyn koulutuksen saaneille, joten kuka tahansa voi kutsua itseään tulkiksi

(Lehtinen 2008, 149). Sarasvuo ja Ojanen (1988,45) kuvailevat tulkin ammattia niin, että se ei ole ammatti vaan elämänmuoto ja että tulkkaus on maailman toiseksi vanhin ammatti (Sarasvuo & Ojanen 1988,45).

Hietanen (2003, 293) kuvailee tulkin työtä seuraavasti: ”Tulkki on aina siellä, missä kehitetään uutta, luodaan visioita, päätetään tärkeistä asioista ja vaalitaan kulttuurien välistä ymmärrystä.”

3.4 Asioimistulkin ammattitaidon kuvaus

On ominaisuuksia ja taitoja, joita ammatilliselta asioimistulkilta vaaditaan, jotta tulkkaus onnistuu ja on laadukasta. Asioimistulkin ammatti on vaativa, ja tulkilta edellytetään monenlaista osaamista ja monia eri taitoja.

Asioimistulkin ammattitaidot koostuvat vastoin yleistä luuloa monista muistakin taidoista kuin vain kielitaidosta. On myös huomattava, etteivät nämä kyseiset taidot, kuten tulkin roolin sisäistäminen, ammattieettisten sääntöjen tuntemus tai tulkkaustaidon hallinta, synny kielitaidon mukana, vaan niihin tarvitaan alan peruskoulutusta sekä jatkuvaa täydennyskoulutusta. (Leinonen 2003, 299.)

Asioimistulkilla tulee olla kielellisen pätevyyden lisäksi runsaasti yleistietoa eri aloilta. Mitä paremmat yleistiedot tulkilla on, sitä paremmin hän suoriutuu tulkkaustehtävistään. Lisäksi tulkin on hallittava tulkkaustekniikat, muisti- ja muistiinpanotekniikat ja toimittava alan eettisen säännösten mukaisesti. (Oikeusministeriö 2012.)

Tulkkit ovat hyvinkin erilaisia ihmisiä, ja tulkeilta vaaditaan erilaisia ominaisuuksia, eikä sen vuoksi välttämättä ole täydellistä tulkkia. Tulkilta vaaditaan sekä fyysisiä että psyykkisiä edellytyksiä, eikä tätä työtä voi ajatella tekevänsä, jos on hyvin heikko yleinen terveys, tai jos hermot reistailevat, kuulossa on jokin vika tai puheessa on jonkinlaisia häiriöitä. Tulkilla pitää olla kärsivällisyyttä, huumorintajua ja hienotunteisuutta. Suotavin ominaisuus tässä ammatissa on kuitenkin terve omanarvontunto ja siihen sisältyvä kyky sietää sekä kiitosta että moitetta. (Sarasvuo-Ojanen 1988, 45-47.)

Käytännön työssä asioimistulkilta vaaditaan myös nöyryyttä, kykyä kehittää ja ylläpitää omaa ammattitaitoaan sekä valmiutta jatkuvaan tiedonhankintaan. Viranomaisasiakkaiden palautteiden perusteella paras tulkki on asiallinen ja

rauhallinen persoona, joka viestii selkeästi, on ammatillisesti hyvin läsnä ja noudattaa tarkasti alan ammattietiikkaa. Ammattitaitoinen tulkki myös tiedostaa omat ammatilliset rajansa ja toimii niiden mukaisesti. (Hanna-Mari Kolistaja, henkilökohtainen tiedonanto 11.7.2016).

Tulkin tulee olla täysivaltainen ja täysi-ikäinen henkilö, eikä missään tapauksessa lapsi tai asioimistilanteessa mukana olevan osapuolen ystävä tai sukulainen (SKTL 2002). Samoin myös Rätty (2002, 150) huomauttaa että ei pidä käyttää lähiomaisia tulkkeina eikä varsinkaan lapsia. Lapset oppivat suomen kielen nopeammin kuin vanhempansa ja sen takia he usein joutuvat helposti tulkin asemaan. Tämä voi kuitenkin rasittaa perheen sisäisiä suhteita sekä vääristää lapsen asemaa lapsena. Toisaalta lapsi saattaa joutua tekemisiin asioiden kanssa, jotka eivät kuulu hänen lapsuuden maailmaansa tai joista hänen ei vielä tulisi huolehtia. (Rätty 2002, 150.)

3.5 Asioimistulkin ammattisäännöstö

Pyrkimyksenä on tuoda esiin se, että tulkkauksilanteet sujuvat hyvin ja asiakkaat ymmärtävät toisiaan sujuvasti, jos tulkit noudattavat ammattisäännöstön ohjeita. Yksi osasy siihen, että viranomaiset ja maahanmuuttajavanhemmat ovat kärsineet kommunikaatiovaikeuksista lapsitulkkien käytettäessä on varmaankin se, että lapsitulkeilla tai maahanmuuttajilla ylipäätään ei välttämättä ole tietoa tulkkialan eettisistä säännöistä. Tulkkina toimivan henkilön sekä tulkkaukspalveluita tarvitsevien viranomaistahojen pitäisi tuntea ammattisäännöstö (LIITE 1), sillä ne antavat tulkin työstä hyvin selkeitä ohjeita. Niissä korostetaan ja määritetään tulkin asiantuntijuutta tulkkauksilanteessa sekä ohjeistetaan, milloin kannattaa tilata tulkki, tai kuka voi toimia tulkkina. Kyseiset ohjeet/säännökset korostavat mm. kattavaa tulkkausta (kohta 6), tulkin roolia (kohta 7-8) ja sekä ammattitaidon ylläpitoa että sen kehittämistä (kohta 12).

Asioimistulkin ammattisäännöstön (2002) mukaan tulkki tulkkaa kaiken mitä kuulee mitään siihen lisäämättä tai siitä pois jättämättä, ja että tulkki on tasapuolinen/puolueeton. Tulkki ei anna asenteidensa, mielipiteidensä tai tunteidensa vaikuttaa työhönsä. Tulkkien pitää siis käytännössä hallita ammattisäännöstönsä mahdollisimman hyvin, mutta myös viranomaisten ja

muuten tulkkia käyttävien tahojen pitäisi olla perillä niistä. Asioimistulkin ammattisäännöstössä (2002) kehoitetaan tulkkeja valmistautumaan tulkkaustehtävään etukäteen, tutustumalla tulkkauksessa käsiteltäviin asioihin ja sanastoon huolellisesti.

Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto (SKTL) on kesällä 2016 käänättänyt asioimistulkin ammattisäännöstön ohjeet kahdeksalle eri kielelle. (Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto 2016). Tämä on

4 AIKAISEMMAT TUTKIMUKSET

Opinnäytetyötäni vastaava tutkimusta ei ole Suomessa tehty niin, että tutkittaisiin nimenomaan maahanmuuttajalapsia, jotka toimivat tulkkeina tai tarkalleen asioimistulkkeina. Viittomakielen puolella on tehty jonkin verran lapsitulkkeihin liittyvää tutkimusta. Samalla on kuitenkin todettava, että lapsitulkkeiden käyttämisestä on tehty erilaisia tutkimuksia muun muassa Yhdysvalloissa ja Kanadassa (Araujo 2008). Näissä tutkimuksissa keskitytään Araujon (2008) mukaan lapsen rooliin ja siihen, miten kyseinen rooli vaikuttaa lapseen muun muassa tunnetasolla ja henkisesti. Vaikka kirjallisuus on erittäin oivaltavaa ja informatiivista, se ei kuitenkaan luo ymmärrystä siitä, miten vanhemmat kokevat sen, että lapsia käytetään tulkkeina, tai miten heidän lapsensa vaikuttavat vanhempien integroitumiseen uuteen yhteiskuntaan, ja missä määrin he muokkaavat vanhempiansa kokemuksia maahanmuuttajina sekä kotoutujina (Araujo 2008.)

Opinnäytetyöni aihe oli ihan alusta asti lähellä sydäntäni, mutta sain siihen kannustusta ja itsevarmuutta, kun luin seuraavat kolme tutkimusta aiheesta; Lilian Araujon (2008) tutkimus ” A voice: The role of child interpreters in their parents’ immigrations and settlement experience in Canada”. Tässä taas tutkija kirjoittaa, että aiheesta tehdyt määrälliset tutkimukset ovat hyvin rajalliset, varsinkin ne, jotka on toteutettu kanadalaisessa kontekstissa.

On monia asioita, joita tämä aihe valaisee, kuten; maahanmuuttajaperheiden kielitaidon hankkiminen, kielellinen rajoitus ja tapa päästä maahanmuuttajapalveluihin kielimuurin kanssa, tulkkauspalveluiden tarjonta eri palvelualoilla, asianmukaisuus liittyen lapsien tulkkauspalvelun käyttöön, sillä tällä käytännöllä voi olla vaikutusta sekä vanhempiin että lapsitulkkeihin ja myös kolmanteen osapuoleen eli viranomaiseen. (Araujo 2008,7-8). Araujon (2008,8) mukaan kirjallisuus kuitenkin keskittyy lasten rooliin ja tämän roolin vaikutukseen eri näkökohdista. Se myös tutkii pääasiassa käytännön negatiivisia ja positiivisia vaikutuksia lapseen (Araujo 2008, 8). Araujo tutkii portugalinkielisten kanadalaisten maahanmuuttajaperheiden kokemuksia lapsitulkkeiden käyttämisestä. Tarkemmin hän tutkii, missä muodossa ja missä määrin lapsitulkit vaikuttavat heidän vanhempiansa integroitumiseen, sekä heidän kokemuksiinsa että heidän tekemiinsä ratkaisuihin. (Araujo 2008,4).

Hän sai tulokseksi mm. sen että kaikki tutkimukseen osallistuvat vanhemmat väittivät tuntevansa suurta ylpeyttä, tyytyväisyyttä, mukavuutta kun heidän lapsensa toimivat heille tulkkeina. He käyttävät lapsiaan tulkkeina lähes kaikissa tilanteissa. Vanhemmat kuvaavat miellyttäväksi niitä tilanteita, joissa lapset toimivat heille tulkkeina. Lasten kanssa voi keskustella tulkkaustilanteissa puhuttuja asioita myös asioimistilanteen jälkeen. Vanhemmat myös suosivat omia lapsiaan tulkkeina, sillä lasten erilaiset ominaisuudet vaikuttavat tähän: kuten taistelu asioiden puolesta, kyky selittää asioita puolin ja toisin ja myös jatkuva halu auttaa vanhempiaan. Kaiken kaikkiaan vanhemmat olivat erittäin tyytyväisiä lapsiinsa tulkkeina ja kokivat että lapsilla on positiivisia ominaisuuksia tulkkeina. Hänen tutkimukseensa osallistuneet vanhemmat olivat sitä mieltä, että heidän maahanmuuttonsa ja kotoutumisensa liittyvät kokemukset olisivat paljon vaikeampia, jos heillä ei olisi omia lapsiaan tulkkeina tilanteessa kuin tilanteessa. Orellanan ym. (2003) tutkimus ”Immigrant Youths Work as Family Translators or ‘Paraphrases’”. Tässä tutkimuksessa tutkijat selvittävät, miten kaksikieliset nuoret käyttävät tuntemustaan Englannin tai Yhdysvaltojen kulttuureista harjoittaakseen lukemista, kuuntelemista, puhumista, kirjoittamista tai tekevät asioita lähinnä Meksikosta tulleille maahanmuuttajavanhemmilleen (Orellana, Dorner & Pulido 2003, 2). Tutkijat osoittavat, miten maahanmuuttajalapset toimivat vanhemmilleen kääntäjinä tai tulkkeina ja auttavat perheitänsä vastaanottamaan tietoja ja taitoja monenlaisista asioista, kuten koulutuksesta, lääkkeistä/terveydestä, kaupallisista, juridisista, taloudellisista asioista ja työllisyyteen, asumiseen, kulttuuriin sekä viihteeseen liittyvistä asioista. (Orellana, ym. 2003, 2.) He myös ottavat tutkimuksessaan kantaa siihen, miten neuvottelut ja roolijaot perheen sisällä ja perheen tai julkisen alan/viranomaisten välillä muuttuvat. He myös miettivät, miten lasten toimiminen tulkkeina, kuten maahanmuuttajataustaiset lapset toimivat vanhemmilleen, voi rajoittaa heidän vanhempiansa kykyä käyttää tihettyjä institutionaalisia objekteja. He pohtivat myös lapsitulkkien aktiivista ja voimakasta osallistumista vanhempiansa päätöksentekoprosesseihin sekä kodissa että kodin ulkopuolella. (Orellana, ym. 2003, 2.)

Sharon Mahin (2011) tutkimus ”Public Legal Education and Information (PLEI) for Immigrant Youth”. Kolmas tutkimus aiheesta on sellainen, missä Mah (2011,6) kuvailee uusien maahanmuuttajien voivan kohdata useita kielellisiä ja

kulttuurillisia esteitä tavoitellessaan saatavilla olevia palveluita. Nämä esteet voivat olla erityisen merkittäviä, kun uusien maahanmuuttajien pitää käyttää monimutkaisia oikeudellisia tietoja tai palveluita, joilla ratkaistaan oikeusriitoja. Tämä tutkimus osoittaa, että maahanmuuttajanuoret usein auttavat vanhempiaan ja muita aikuisia perheenjäseniään voittamaan näitä esteitä toimimalla tiedon tai kielen välittäjinä perheissään. (Mah 2011, 6.) Hän lisää myös tähän sen, että yleensä lasten tai nuorten syventyminen vastaanottavan maan kulttuuriin ja ahkeraan kielen opiskelemiseen kouluissa auttaa maahanmuuttajanuoria poistamaan näitä esteitä vanhempiaan aikaisemmin/nopeammin (Mah 2011, 6).

Maahanmuuttajalasten käyttämistä tulkkina julkishallinnossa on tutkittu lähivuosina myös Norjassa. Siellä seurattiin vuosina 2007 – 2011, miten paljon ja millaisissa tilanteissa lapset toimivat tulkkeina muun muassa vanhemmilleen ja sukulaisilleen. Tutkimustulokset vahvistivat, että lapsia käytettiin tulkkeina useissa eri paikoissa, kuten yleislääkärillä, lastensuojelussa ja jopa norjalaisen rikosoikeusjärjestelmän prosesseissa. (Forbud mot bruk av barn som tolk, 2016) Ruotsissakin on tehty 2000-luvulla pienimuotoista tutkimusta lapsitulkeista. (Barn som tolkar åt sina föräldrar, 2004)

5 HAASTATTELUTUTKIMUS

Tämän tutkimustyön tavoitteena on tuoda esille kokemuksia lapsitulkeista eri näkökulmista: vanhempien, viranomaisten sekä lasten kokemukset ovat kaikki yhtä tärkeitä tarkasteltaessa opinnäytetyön aihetta. Tutkimuksen tavoitteena on ensinnäkin selvittää, käytetäänkö nykyään ylipäätään Suomessa maahanmuuttajataustaisia lapsia tulkkeina ja jos käytetään, miksi?

Tutkimuskysymykset, joita opinnäytetyö käsitteli, olivat:

- Käytetäänkö lapsia tulkkeina ja jos, niin miksi?
- Millaisia ongelmia tai positiivisia asioita lasten tulkkina toimimiseen liittyy?
- Mitkä ovat tutkimukseen osallistuneiden osapuolten sekä myönteiset että negatiiviset kokemukset tulkkauksilanteista, joissa lapsi on toiminut tulkkina?

Tarkoituksena on myös tuoda uutta tietoa seuraaviin kysymyksiin; Miten maahanmuuttajalapset käyttävät kaksikielisyyttään ja kahden kulttuurin tuntemustaan perheensä hyväksi? Entä miten viranomaiset, vanhemmat ja tulkkeina toimineet lapset itse ovat kokeneet tulkkauksilanteet, ja millaisia vaikeuksia tai ongelmia tilanteissa on esiintynyt? Onko lapsitulkkauksessa myös positiivisia puolia?

Tutkimukseni tarkoitus on myös tuoda esiin vanhempien ääntä, jotta pystyttäisiin ymmärtämään heidän kantansa paremmin tähän aiheeseen liittyen. Tutkimus pyrkii myös lisäämään tietoisuutta niistä asioista, joita lasten käyttäminen tulkkeina aiheuttaa, jotta lapsia ei enää käytettäisi tulkkeina.

Tämän tutkimuksen suurin tavoite oli alusta asti tuottaa kattavaa ja ulkoisesti kiinnostavaa tietoa tutkimuskohteesta, joka on lähes tutkimaton Suomessa, kuten esimerkiksi mahdollisesta vaarasta ymmärryksen ja viestinvälityksen kannalta. Vaikka houkutus käyttää lapsitulkkia olisi suuri silloin, kun kielimuuri estää yhteydenpitoa maahanmuuttajavanhempiin ja heillä voi olla mukanaan kaksikielinen lapsi. Entä hyötyykö lapsi mitenkään näistä kokemuksista vai aiheuttaako se pelkkää harmia?

Tämä työ keskittyy nykyhetkeen ja tarkoitus on kartoittaa yleisesti maahanmuuttajataustaisten lapsitulkkien tilannetta sekä tyypillisiä

tulkkaustilanteita, joissa he toimivat tulkkeina. Tässä tutkimuksessa myös pureudutaan maahanmuuttajalapsitulkki-ilmiöön eri näkökulmista.

Erityisen mielenkiintoista on tarkastella tutkimusongelmaa sekä lapsen että vanhempien näkökulmista unohtamatta viranomaisten kokemuksia aiheesta. Kaikkien osapuolten kokemusten myötä on hyvä tarkastella aihetta niin, että sitä peilataan tutkimuskirjallisuudesta löydettyihin tietoihin. Opinnäytetyöhaastatteluun osallistuneet vanhemmat ja nuoret jakautuvat taustaltaan kahteen kielivähemmistöyhteisöön; arabialaisiin ja somalialaisiin. Tällä tavalla päästään tarkastelemaan aihetta eri kulttuurien näkökulmasta, mikä voi olla antoisaa tarkasteltaessa lapsitulkkien toimintaa ja käyttöä. Näillä yhteisöillä saattaa olla ymmärrettäviä syitä siihen, miksi he käyttävät omia lapsiaan tulkkeina monikulttuurisessa suomalaisessa ympäristössä.

5.1 Työssä käytetyt tutkimusmenetelmät

Opinnäytetyöni on tutkimuspainotteinen, joten keräsin aineistoa haastattelemalla nuoria maahanmuuttajia, jotka ovat lapsena toimineet tulkkeina ja vanhempia, jotka käyttävät lapsiaan tulkkeina, sekä viranomaisia, joilla on kokemusta lapsitulkkien käyttämisestä. Tutkimusmenetelmänä käytin puolistrukturoitua teemahaastattelua aineiston keräämiseen. Tein haastattelukysymyksiksi 20 avointa kysymystä, joiden avulla tutkimukseen osallistuvat osapuolet kertoivat mielipiteensä omin sanoin. Kysymyksiä olen luonnollisesti esittänyt haastattelun osallistujille eri tavalla ja eri muodossa, ottaen huomioon kulloisenkin vastaajan. Kysymykset liittyvät sekä vanhempien että nuorten suomen kielen taitoon, taustaan, tilanteisiin, joissa lapsia käytetään tulkkeina, kokemuksiin maahanmuutosta, kotoutumisesta sekä lasten ja vanhempien rooleista täällä suomalaisessa yhteiskunnassa.

Kvalitatiivisen eli laadullisen tutkimuksen tavoitteena on tutkia kohteeksi valikoitunutta ilmiötä mahdollisimman kokonaisvaltaisesti ja kuvailla todellista elämää. Laadullisessa tutkimuksessa yritetään löytää uusia huomioita sekä tuoda esille uusia ilmiöitä, eikä sen tarkoituksena ole tavoitella tilastollisia yleistyksiä. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009,160-161) Tässä tutkimuksessa käytän laadullista eli kvalitatiivista tutkimusmenetelmää. Haastattelu on hyvin

joustava tiedonkeruumenetelmä, minkä vuoksi sen tekniikat soveltuvat kvalitatiivisen tiedon keruuseen. ”Kun tutkitaan ihmisiä, miksi ei käytettäisi hyväksi sitä etua, että tutkittava voi itse kertoa itseään koskevia asioita?” (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2004,193).

Haastattelu on ainutlaatuinen tiedonkeruumenetelmä, koska ollaan suorassa kielellisessä vuorovaikutuksessa haastateltavan kanssa. Sen yleisimpänä tai suurimpana etuna pidetään aineistoa kerätessä haastattelun joustavuutta. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2004,193.). Teemahaastattelu eli puolistrukturoitu haastattelu etenee niin, että haastateltaville esitetään samassa järjestyksessä samat tai lähes samat kysymykset. Puolistrukturoidussa haastattelussa kysymysten järjestystä voidaan vaihdella ainakin joidenkin määritelmien mukaan. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 47.) Tekemäni teemahaastattelu perustui siihen, että mietin etukäteen ne teemat, mitkä otan haastattelussa huomioon ja tein haastattelukysymykset jo valmiiksi. Keräsin aineistoa strukturoidulla menetelmällä haastattelun ja havainnoinnin perusteella.

Syy, miksi olen valinnut haastattelumenetelmän tässä tutkimuksessa, on se, että tällä tavalla pystyn mielestäni saamaan erilaisia tietoja tutkimuskohteesta. Haastattelu myös mahdollisti sen, että osallistujat joutuivat pohtimaan kokemuksiaan vastausten myötä, jolloin tutkijana sain mahdollisuuden sijoittaa heidän kokemuksiaan tutkimusaiheesta laajempaan kontekstiin. (Laukkonen 2012,40) kuvailee opinnäytetyössään haastattelumenetelmää seuraavasti: ”haastattelumenetelmässä on sekä etuja että hankaluuksia. Hankaluuksiin kuuluu kysymysten laatimisen vaikeus, vaativuus haastattelijan roolissa jne. Jos kysymykset ovat liian johdattelevia tai lyhyitä tai monimutkaisia, voi olla vaikea saada kaikki tutkimuksen tarvittavat tiedot irti osapuolista”. (Laukkonen 2012, 40-42.) Haastattelumenetelmän etuja ovat esimerkiksi suora vuorovaikutus haastateltavan kanssa ja joustavuus sekä sen helppous (Laukkonen 2012, 41). Mielestäni ensimmäiseksi on tärkeä perehtyä tähän aiheeseen hyvin tarkasti ja monipuolisesti, jotta sittemmin voi valmistella haastattelurunkoa ja laatia avoimia kysymyksiä, joiden avulla on mahdollista saada mahdollisimman paljon tietoa irti osapuolista.

5.2 Haastatteluaineiston keruu ja analysointi

Tutkimusaineisto koostuu kahdesta ryhmähaastattelusta ja kolmesta yksilöhaastattelusta. Haastateltiin kuutta nuorta, kuutta vanhempaa ja kolmea viranomaista syksyllä 2015 ja keväällä 2016. Iältään nuoret olivat 20-28 vuotiaita maahanmuuttajanuoria, jotka ovat lapsena toimineet tulkkeina viidestä vuodesta kymmeneen vuoteen. Vanhemmat olivat iältään 39-60 vuotiaita, jotka ovat asuneet Suomessa kolmesta vuodesta viiteentoista vuoteen ja jotka ovat käyttäneet lapsiaan tulkkeina useamman vuoden ajan. Haastateltavista nuorista kolme oli Somaliasta kotoisin ja kolme Irakista. Vanhemmista puolet oli myös Irakista kotoisin ja toinen puoli Somaliasta. Haastattelu oli osittain tulkattu. Viranomaisista haastattelin kolmea; sosiaalityöntekijää, lääkäriä, ja perhetyöntekijää. Haastateltavat olivat sekä naisia että miehiä. Haastattelu toteutettiin osittain somalin kielellä, silloin kun haastateltavana oli somalitaustaisia vanhempia, mutta nuoret puhuivat sujuvasti suomea, joten heitä haastattelin suomen kielellä, sillä tutkija näki sen olevan kätevämpää haastattelun purkua mielessä pitäen. Arabiankielisten osalta vanhempia haastateltiin tulkin välityksellä ja nuoria taas suomen kielellä. Vanhempien suomen kielen taito ei riittänyt siihen, että heitä olisi pystytty haastattelemaan suomen kielellä. Viranomaisia haastateltiin yksitellen ja suomen kielellä, sillä kaikki olivat suomalaisia.

Tein haastattelurungon, jonka avulla valmistauduin kysymään haastateltavilta mahdollisimman tarkkoja kysymyksiä aiheesta. Ylipäätään haastattelut olivat mahdollisia, koska haastateltavat nuoret olivat lapsuuden tuttuja, joten kun kerroin haastatteluaikomuksesta ja mahdollisesta ajankohdasta, he lupautuivat tähän. He kertoivat, että he mielellään kutsuisivat minut kotiinsa, jolloin haastattelin heitä ja myös heidän vanhempiansa ystäviä, jotka nykyään käyttävät omia lapsiaan tulkkeina. Lopulta kuitenkin päädyin haastattelemaan kaikki henkilöt yhdessä paikassa, mikä oli vaivattomin tapa järjestää asia. Haastattelin kuitenkin vanhempia ja nuoria erikseen. Suoritin varsinaiset ryhmähaastattelut kahdessa erässä, joista toiseen osallistuivat nuoret, jotka ovat toimineet lapsena tulkkeina ja toiseen vanhemmat, jotka käyttävät lapsiaan tulkkeina. Viranomaisten haastattelu oli yksilöhaastattelu, kukin heistä omalla

vuorollaan ja eri aikoina, sillä heidän kiireinen ja erilainen työaikataulunsa ei sallinut ryhmähaastattelun järjestämistä.

Haastattelun ajankohdasta oli sovittu osallistujien kanssa etukäteen ja pyysin haastateltavia varautumaan siihen ajallisesti ja kerroin heille tutkimukseni aiheen. Ensin haastattelin vanhempia ja sen jälkeen nuoria. Vanhemmat eivät ole kuulleet nuorten haastatteluja ja päinvastoin. Kun kaikki haastateltavat olivat paikalla, kerroin heille aluksi, että haastattelu äänitetään ja tulen käyttämään sen tuloksia opinnäytetyössäni. Pohjustin aihettani kertoakseni, minkälaisia kysymyksiä tulen kysymään. Pyysin haastateltavia asettumaan yhden pöydän äärelle siten, että kaikki näkisivät toisensa ja että kaikkien ääni kuuluisi nauhalta selkeästi myöhemmin. Haastattelun aloitin kysymällä kaikilta osallistujilta taustatietoja, joiden avulla selvitettiin mm. heidän koulutuksensa, ikänsä ja asumisaikansa Suomessa. Kysymykset esitettiin yksitellen ja niistä keskusteltiin. Jokainen läsnäolija osallistui keskusteluun. Tarpeen tullen esitin myös lisäkysymyksiä tarkennukseksi. Tutkijana minun ei tarvinnut keskittyä muistiinpanojen tekemiseen sen kummemmin, koska haastattelun nauhoittaminen mahdollisti sen, että pystyin tekemään sekä tarkentavia kysymyksiä että havainnointia samanaikaisesti. Aihe oli sen verran mielenkiintoinen haastateltavien mielestä, että tutkijan ei edes tarvinnut johdatella tai motivoida haastateltavia mainitsemaan uusia näkökulmia aiheesta. He halusivat puhua aiheesta monipuolisesti ja monesta näkökulmasta, joten tutkija antoi heidän puhua vapaasti aiheesta.

Niin kuin olen maininnut aikaisemmin, valmistelin haastattelurungon ja laadin avoimia kysymyksiä, joiden avulla sain mahdollisimman paljon tietoa irti osapuolista. Kaikki haastattelukysymykset ovat työn liitteenä (LIITE 2). Tulevien teemojen avulla uskon saavani kattavaa tietoa tutkimusaiheesta ja niiden avulla saan vastauksia tutkimuskysymyksiin. Teemat, joihin keskityn, ovat:

- Lapsitulkkiä käyttäminen tulkkeina
- Maahanmuuttajavanhempien, viranomaisten ja lasten kokemuksia tilanteista joissa lapsi on toiminut tulkkeina.
- Ongelmia tai positiivisia asioita liittyen lasten tulkkeina toimimiseen.
- Syyt joiden vuoksi lapsia käytetään tulkkeina.

Somali- ja myös irakilaisista vanhempien sekä nuorten osalta haastattelu toteutettiin erään osallistujan kodissa. Tunnen monia maahanmuuttajanuoria,

joilta kysyin, että voisivatko he osallistua haastatteluun ja kuusi heistä suostui tähän. Eräs maahanmuuttajanuorista, joka lupautui haastatteluun, pohti kanssani ennen haastattelua, mikä on kaikista kätevin tapa toteuttaa tämä haastattelu vaivattomasti. Päädyimme hänen kanssaan siihen, että hän kutsuisi muita somalialaistaustaisia osallistujia hänen kotiinsa. Hän laittaisi teetä ja somalialaisia lihapiirakoita eli sambuusoja vieraille, jotta voidaan luoda mahdollisimman rento ilmapiiri haastattelutilanteeseen. Minä toisaalta pyysin, jos irakilaistaustaiset haastateltavat suostuisivat tähän käytäntöön ja tulisivat sinne haastattelua varten ja he suostuivat siihen.

Aineiston analysointivaiheessa olen ensinnäkin kuunnellut taltioidut tallenteet ja litteroinut olennaiset asiat puhtaaksi. Arabiankielisten vanhempien haastattelun litterointivaiheessa kirjoitin kuitenkin sen suomenkielisen version, jonka tulkki oli välittänyt puolin ja toisin. Somalin kielen osalta, litteroin vanhempien haastattelut, kääntäen somalin kielestä suomen kielelle. Suomen kielellä suoritettut haastattelut, eli nuorten ja viranomaisten haastattelut, kirjoitin myös litterointivaiheessa suomeksi. Tallennettujen puheiden äänen laatu oli hyvää litterointivaiheessa. Haastateltavien henkilöllisyys oli suojattu, sillä koodasin heidän nimensä seuraavasti: esim. vanhempien osalta A1, A2, A3, A4, A5, A6. Nuorten kategoriassa numerot pysyivät samoina, mutta A:n sijasta käytettiin N:ä, kun taas viranomaisten osalta kirjain muuttui V:ksi. Haastateltavien taustatietoja esitetään luvussa ”Tutkimuksen tulokset” taulukkoina ja osallistujat on nimetty niissä edellä kuvatun tavan mukaisesti.

Haastatteluja tein kaiken kaikkiaan viisi kappaletta. Haastattelut kestivät 25 minuutista tuntiin. Nauhoitin haastattelut Ipad-tabletilla ja puhelimella, jotta varmistuisin, että nauhoitukset onnistuvat. Siirsin nauhoitukset tietokoneelle aina haastattelun jälkeen. Litteroin tietokoneella olevat nauhoitteet haastatteluista kevään 2016 aikana, jonka jälkeen tulostin litteroidut haastattelut paperiversioina, sillä niiden analysointi ja kokonaisuuksien hahmottaminen olisi tällä tavalla helpompaa. Litteroitua aineistoa kertyi yhteensä 35 sivua.

Laadullinen aineiston analyysi on vaiheittain etenevä ja enemmänkin spiraalin muotoinen kuin suoraan etenevä ja laadullisen aineiston analyysissä on tyypillistä polveileva eteneminen (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2004,2011-2012).

Vastaukset tutkimuskysymyksiin löydän vertaamalla haastatteluaineiston analyysissä esiin nousseita tuloksia sekä kirjallisuudessa ja aikaisemmissa

tutkimuksissa käsiteltyjä asioita. Analysoin haastattelujen tulokset, teemoittelemalla niissä eniten esillä olleet aiheet. Valitsin ensin teemat, sitten kerroin niistä omissa kappaleissaan ja käytin myös hyvin ahkerasti tutkimukseen osallistuneiden suoria lainauksia näistä teemoista. Tarkoitus oli pohtia tätä aihetta sekä vanhempien että nuorten ja myös viranomaisten näkökulmasta.

6 TUTKIMUSTULOKSET

6.1 Tutkimukseen osallistuneiden henkilöiden taustatiedot.

Esittelen tähän tutkimuksen osallistuneiden haastateltavien taustatietoa, jotka ovat eriteltynä seuraavissa taulukoissa. Koodasin heidän nimensä seuraavasti: esim. vanhempien osalta A1, A2, A3, A4, A5, A6. Nuorten kategoriassa numerot pysyvät samoina mutta A:n kohdalle käytetään N:ä, kun taas viranomaisten osalta kirjain muuttuu V:ksi. Haastateltavien taustatietoa esittelen taulukkoina (taulukko 1, 2, 3) ja nimeän osallistujat edellä kuvatulla tavalla.

TAULUKKO 1 Tutkimuksen osallistuneiden vanhempien taustatiedot.

Vanhemmat	Ikä	Sukupuoli	Asunut Suomessa	Kuinka kauan käyttänyt lapsitulkkia	Kuinka usein käyttää lapsia tulkkeina
A1	56	Mies	15 vuotta	10 vuotta	1-2 kertaa/kuussa
A2	48	Nainen	8 vuotta	8 vuotta	2-3 kertaa/kuussa
A3	60	Mies	19 vuotta	15 vuotta	2-4 kertaa/kuussa
A4	50	Nainen	6 vuotta	5 vuotta	1-2 kertaa/kuussa
A5	38	Nainen	3 vuotta	3 vuotta	3-4 kertaa/kuussa
A6	42	Nainen	9 vuotta	6 vuotta	Tosi harvoin

TAULUKKO 2 Tutkimukseen osallistuneiden viranomaisten taustatiedot.

Viranomaiset	Ikä	Sukupuoli	Ammatti	Kuinka monta kertaa käyttänyt lapsitulkkia
V1	58	Nainen	Lääkäri	Yli 10 kertaa
V2	45	Nainen	Sosiaali-työntekijä	Noin 5 kertaa
V3	50	Mies	Perhetyöntekijä	Käyttää parhaillaan, koko ajan

TAULUKKO 3 Tutkimukseen osallistuneiden nuorten taustatiedot.

Nuoret	Ikä	Sukupuoli	Ammatti	Onko toiminut lapsitulkkina	Kuinka kauan	Kenelle
N1	25	Mies	Tulkki	Kyllä	8 vuotta	Vanhemmat/viranomaiset
N2	20	Nainen	Lähihoitaja	Kyllä	5 vuotta	Sukulaiset/viranomaiset
N3	26	Mies	Bussin-kuljettaja	Kyllä	8 vuotta	Vanhemmat/viranomaiset
N4	28	Nainen	Kättilö	Kyllä	10 vuotta	Vanhemmille/sukulaisille
N5	22	Nainen	Tulkki	Kyllä	6 vuotta	Sukulaisille/viranomaisille
N6	23	Mies	Vartija	Kyllä	9 vuotta	Vanhemmille

6.2 Lasten käyttäminen tulkkeina

Aluksi käsittelen aineistosta poimittuja teemoja, joita sitten valotan eri vastaajaryhmien kannalta ja sitä kautta vastaan tutkimuskysymyksiin. Tarkastelen saatujen vastausten pohjalta, käytetäänkö Suomessa lapsitulkkeja ja jos käytetään, millaisista syistä se johtuu.

Tutkimuksessa haastateltujen maahanmuuttajavanhempien vastauksista selviää, että he edelleen käyttävät omia lapsiaan tulkkeina erilaisissa asioimistilanteissa silloin, kun heidän oma kielitaitonsa on puutteellinen, eikä riitä sujuvaan asioimiseen viranomaisten luona. Vastauksista kävi ilmi myös se, että vanhemmat saattavat jopa suosia oman lapsen toimimista tulkkinä ammattitulkin tilaamiseen verrattuna. Yksi vastaajista kuvaa asiaa näin:

Minä näen, että on parempi käyttää omaa lasta tulkkinä kuin virallista tulkkinä, koska perheeni kunnia on minulle hyvin tärkeä enkä halua, että perheen henkilökohtaiset asiat leviävät muille ja kohta koko kaupungin alkaa puhua meistä. Välttyn näiltä asioilta, jos en käytä tulkkinä muuta kuin omaa lasta, jolta ei tarvitse salata mitään. (A5).

Vain yksi haastatelluista maahanmuuttajavanhemmista oli sitä mieltä, että ammattitulkin käyttö on välttämätöntä, ainakin silloin kun hän asioi terveysasemilla lääkärikäynneillä. Ammattitulkin pyytäminen kaikissa tilanteissa ei kuitenkaan ole hänen mielestään tarpeellista, sillä lapset pystyvät hoitamaan muilta osin tulkkaukset hänen mielestään hyvin. Kaikki muut vanhemmat käyttivät myös terveydenhuollon palveluissa lapsiaan tulkkeina. Mahdollinen syy tähän on vanhempien ja viranomaistenkin tiedonpuute siitä, että tulkkauspalveluiden käyttö terveydenhuollossa on Suomessa osittain lailla säänneltyä ja että terveydenhuollon tilanteissa olisi syytä käyttää ammattitulkin tulkkauspalvelua jo pelkästään viestinnän oikeellisuuden vuoksi. Monet vastaajat ovat tyytyväisiä siihen, että heidän lapsensa toimivat heille tulkkeina, sillä lapset ovat heidän mielestään tottelevaisia hoitamaan pyydettyä työtä loppuun asti eivätkä kapinoi sitä vastaan. Kuten vanhempi A4 kuvailee, että ”jos lapset auttavat vanhempiaan, he myös auttavat itseään”. Tämä osoittaa hyvin, miten suuri vastuu lapsitulkeille annetaan: he eivät ole pelkästään vastuussa omalle vanhemmalle

tulkkaamisesta, vaan lapsitulkit myös samalla ikään kuin ajavat omia etujaan suorittamalla veloitteensa perheessä.

Maahanmuuttajataustaisissa perheissä korostuu ajatus siitä, että jokaisella perheenjäsenellä on velvollisuuksia, joilta lapsetkaan eivät välty, eikä heidän kohdallaan tehdä poikkeuksia: jokaisen perheenjäsenen tulee tehdä se, mitä osaa perheen hyvinvoinnin edistämiseksi. (Eräs haastateltu maahanmuuttajavanhempi pukee tämän sanoiksi:

Perheenjäsenten pitäisi yhdistää osaamistaan ja taitojaan perheen hyväksi, sillä jokainen perheenjäsen on vastuussa omalla käyttäytymisellään perheen hyvinvoinnista, eikä kukaan perheeseen kuuluva jäsen välty näiltä, jos haluaa olla perheen elämässä mukana. Minä olen hyvä nikkaroinnissa ja vaimoni on hyvä laittamaan ruokaa, joten me molemmat tiedetään tehtävämme. Lapset ovat hyviä tämän maan kielessä, joten heidän tulee hoitaa perheelle tärkeät asiat omalla osaamisellaan. Mitä hyötyä heidän kielitaidostaan on, jos he eivät hoida sillä perheelle tärkeitä asioita? (A1)

Kaikki tämän tutkimukseen osallistuneet vanhemmat kertovat tuntevansa tyytyväisyyttä, hyvää oloa ja ylpeyttä siitä, että omat lapset toimivat tulkkeina. He myös säälivät niitä vanhempia, joilla ei ole mahdollisuutta käyttää lapsiaan tulkkeina, sillä heidän mielestään ammattitulkeista liikkuu huhuja, että he puhuisivat asiakkaittensa asioita muille ihmisille ja huhujen levitessä kyseisten perheiden asema haurastuu niin, että heitä aletaan halveksua. Saatujen vastausten perusteella voidaan todeta, että maahanmuuttajataustaisilla vanhemmilla ei ole riittävästi tietoa asioimistulkin työstä tai ammattieettisistä säännöistä, eikä myöskään ammattitulkkien lakisääteinen salassapitovelvollisuus ole heille tuttu. Tämän vuoksi he saattavat olla jopa epäluuloisia ammattitulkkien työtä kohtaan.

Maahanmuuttajataustaisten lapsitulkkina toimineiden henkilöiden mielestä lapsia käytetään tulkkaustehtävissä edelleen ja tullaan käyttämään jatkossakin niin kauan kuin Suomessa on maahanmuuttajia. Vastauksista kävi ilmi, että myös maahanmuuttajataustaiset lapset perustelevat tätä lähinnä kulttuurisilla asioilla, kuten heidän vanhempansakin. Asiaa selventää erään haastateltavan lausunto:

Minut on kasvatettu olemaan vastuullinen ja vastuuntunto kumpuaa kulttuurista ja perhekäytäntöjen perusteista. Jos isäni hoitaa voimankäyttöä tarvitsevia kotitöitä ja äitini laittaa minulle joka päivä ruokaa, siivoaa, pesee pyykit, järjestelee minun huonetta jne. miksi minä en vastaavasti voi tehdä taikka toteuttaa heidän pyytämäänsä asioita, kuten käydä heidän kanssaan pikaisesti jossain tulkkaamassa tai vaikka kääntää heille Kelan papereita. Äitini merkitsee minulle tosi paljon, hän on koko maailmani ja näen että se on minun velvollisuus ja vastuu huolehtia hänestä ja häneen tarpeistaan niin kauan kuin henki pihisee. (N1).

Viranomaishaastateltava tuo esiin tutkimuskirjallisuudessa esiintyneen ajatuksen siitä, että maahanmuuttajalapsille tulkkaaminen on luontaista, koska he oppivat kielen ennen vanhempiaan. Lapset siis oppivat kieltä ja integroituvat ympäröivään yhteiskuntaan vanhempiaan nopeammin ja paremmin (Araujo 2008, 7).

Uskon että vanhemmat haluavat pitää perhepiirissä perheelle tärkeät asiat. Toinen syy on varmaan se, että lapset oppivat suomen kieltä nopeammin kuin vanhempansa, mikä taas johtuu muista syistä, mutta tulkkia ei mielestäni ole aina saatavilla, joten on hyvä, että perheessä on kielitaitoisia lapsia, joiden kautta voi välittää akuutit asiat perheelle. (V2)

Haastattelujen aikana kävi myös ilmi, että viranomaiset eivät välttämättä ole tietoisia asioimistulkkauksen laskutusperusteista ja esimerkiksi siitä, kuka korvaa pakolaisten tulkkaus kustannukset, joten tällöin on helpointa turvautua ilmaiseen maahanmuuttajaperheiden lasten tulkkausapuun.

6.3 Vanhempien, viranomaisten ja lasten kokemuksia tilanteista, joissa lapsi on toiminut tulkkina

Seuraavaksi yritän alaluvun otsikon teeman avulla saada vastauksia toiseen tutkimuskysymykseen, eli pyrin selvittämään, millaisia ongelmia tai positiivisia asioita lapsitulkkiin käyttämiseen liittyy ja millaisia kokemuksia eri osapuolilla on

niistä tilanteista, joissa lapset toimivat tulkkeina vanhemmilleen. Vanhemmat eivät koe, että lapsitulkkaukseen liittyisi suoraan negatiivisia asioita, vaikka välillä he saattavatkin turhautua omasta avuttomuudestaan, kuten eräs vanhempi kertoo seuraavasti.

Minusta tässä ei ole mitään negatiivista lapsia ajattelen ja me vanhemmat tiedämme, mikä on parasta meidän lapsillemme. En ikinä altistaisi lastani kokemuksille, jotka voivat painaa pitkään mieltä, ja osaan erotella väärän ja oikean käyttäytymisen lapsia kohtaan. Kaikista positiivisinta, mitä lapsi voi saada elämässä, on vanhemman hoiva ja hyväksyntä, joten mielestäni lapseni nauttivat luottamuksestani, sillä he edustavat minua, puhuvat minun äänelläni, ohjaavat minua vaikeassa ympäristössä jne. En salaa lapsiltani mitään... Ehkä ainoa huono puoli on se, että joskus tuntee itsensä hyödyttömäksi ja avuttomaksi silloin, kun lapsi keskustelee jonkun viranomaisen kanssa jostain asiasta, muttei välillä tulkkaa minulle. En kuitenkaan näe sitä esteenä, koska myöhemmin lapselta kysyessä hän voi kertoa asiasta. (A2)

Tästä kommentista voidaan päätellä, että vanhemmat itse ajattelevat parhaiten tietävänsä, millaiset tilanteet sopivat lapsitulkeille ja millaiset taas eivät. Toisaalta vastaaja kertoo, että ei salaa lapsiltaan mitään, mikä viittaisi siihen, että myös vaikeita asioita voidaan vanhemman mielestä käsitellä lasten läsnä ollessa.

Kommentin perusteella voidaan myös päätellä, että lapsitulkit eivät kykene toimimaan tulkin roolissa, vaan tosiasiallisesti myös itsenäisesti toimivat viranomaisasiointissa vanhempiensa edustajina, puhuvat vanhempiensa puolesta ja heidän äänellään, jopa niin, ettei vanhempi itse tiedä, mistä on kyse ja mistä lapsi viranomaisen kanssa keskustelee.

Toisaalta jotkut vanhemmat myös tiedostavat ja ovat käytännössä huomanneet, miten lasten toimiminen tulkkeina vanhemmilleen saattaa vaikuttaa perheen sisäiseen dynamiikkaan ja valta-asetelmiin, erityisesti niin sanotuissa patriarkaalisisissa kulttuureissa, joissa perheen päänä on perinteisesti toiminut mies eli perheen isä.

Minä näen vain yhden ongelman tässä: perheen sisäiset ongelmat, joita lapsitulkkaus aiheuttaa mm. meidän kulttuureissa, joissa perheen päänä on

yleensä mies. Lapsen toimiminen tulkkina voi haurastuttaa miehen asemaa, mikä puolestaan voi vaikuttaa perhe-elämään negatiivisesti. (A3)

Haastattelujen perusteella ilmeni, että lapsitulkkien tilanne on toisinaan hankala ja ongelmallinen. He kokivat, että lapsen on ensinnäkin vaikea kertoa omille perheenjäsenilleen ja läheisilleen viranomaisten kertomia negatiivisia asioita. Lapsilla on niin sanottu lojaliteettiongelma: he haluavat pysyä lojaalina omille vanhemmilleen ja auttaa heitä hädässä. Toisaalta lapsitulkit kokivat, että ovat myös joutuneet salaamaan asioita, esimerkiksi viranomaisten kertomia negatiivisia uutisia vanhemmiltaan. Lisäksi lapsitulkkien on hankala tuoda esiin, että he eivät ymmärrä asioita, joten lopputulos voi olla tulkkauksen sisällön kannalta ongelmallinen, kuten eräs haastateltava kuvailee seuraavasti:

Olen joskus kertonut vanhemmilleni, että ymmärsin oikein hyvin viranomaisen esittämän asian, vaikka todellisuudessa en olekaan ymmärtänyt siitä mitään. En kyennyt suoriutumaan tulkkauksituokissa asianmukaisesti, joten esitin heille ymmärtäväni kaikki, vaikkei näin todellisuudessa ollut. (N6)

Vastauksesta voidaan päätellä, että lapsitulkeilla on paineita suoriutua tehtävästään kunnialla, eivätkä he helposti tuo esiin omaa ymmärtämättömyyttään tai tietämättömyyttään. Osittain tähän vaikuttaa myös se, että vanhemmat odottavat lapsensa hoitavan tulkkauksen moitteettomasti, eivätkä lapset halua tuottaa vanhemmilleen pettymystä, joten he turvautuvat mieluummin valehteluun kuin tuovat esiin oman osaamattomuutensa. Nuoret eli lapsitulkkeina itse toimineet haastateltavat löytävät lapsitulkkina toimimisesta myös positiivisia puolia:

Positiivisesta puheen ollen, minusta tähän tehtävään liittyy paljon positiivisia asioita, kuten esim. se, että on perillä ympärillä olevista asioista ja se tunne, kun tietää, että on auttanut vanhempiaan välittämään heidän viestinsä viranomaisille tai muille keiden kanssa he asioivat, vaikkapa kauppakäyneillä. Olen auttanut isääni silloin, kun hän osti ensimmäisen autonsa. On myös muistettavaa, että tulkkaus sivittää, myös meitä, sillä niissä tilanteissa oppii ja kuulee paljon asioita,

joita ei olisi mahdollista oppia millään muulla tavalla. Sillä ne tilanteet ovat joka päivä erilaisia/uudenlaisia, niissä käsitellään mielenkiintoisia asioita. (N5)

Kyseinen haastateltava kertoo kuitenkin myös negatiivisista kokemuksistaan vanhempien välisessä väkivaltatilanteessa:

Negatiiviset asiat ovat kaikki ne asiat, jotka heikentävät perheen asemaa. Esimerkiksi vanhempiani erosivat, kun olin pieni ja jouduin hälyttämään apua kotiin kahden minulle rakkaan ihmisen väkivaltatilanteen keskeltä. Olin silloin 11-vuotias ja tämä on mieleenpainuvuin kokemus näistä tilanteista, enkä välttämättä pääse siitä yli koskaan... (N5)

Vastaaja (N2): Minun pikkuveljeltä oli ehditty tehdä lastensuojeluilmoitus koulun kautta ja äitini sai yllättäen tietää asiasta. Meillä tuli viranomaisia kotiin ilmoituksen vuoksi ja jouduin valehtelemaan viranomaisille, siitä ettei äiti ole kotona ja ettei voinut päästä sisälle tuntemattomia ihmisiä. Äitini oli silloin kotona ja kuiskasi minulle joka sanan, jota tulkkasin suomeksi oman mieleni mukaan. Äiti ei ole ollut ollenkaan valmistautunut tilanteeseen, joten yritin pelastaa häntä. Minulla on edelleen huono itsetunto kyseisen tilanteen vuoksi.

Viranomaisten näkökulmasta katsoen lapsitulkkien toimintaan liittyy monenlaisia ongelmia: jääviysongelma mm, lapset kuulevat asioita mitkä eivät ole tarkoitettu lapsen kuultaviksi, aikuisten murheet painavat myös pienten lasten mieltä. Lapsitulkit eivät tee kattavaa tulkausta, vaan salaavat ja jättävät kertomatta esimerkiksi negatiivisia asioita vanhemmilleen. Lapsitulkit eivät myöskään aina ymmärrä viranomaisten selittämiä asioita tai ymmärtävät, mutta eivät tuo sitä esiin. Yksi viranomainen kertoi, että lapset eivät ole sopivia tulkeiksi, koska eivät tunne ammattietiikkaa eivätkä osaa toimia sen mukaisesti, eivätkä myöskään tunne riittävästi sanastoa välittääkseen viestit kattavasti, todenmukaisesti ja luotettavasti. kuten eräs haastateltava kertoo:

Niihin kyllä liittyy paljon ongelmallisia tilanteita. Kerran esimerkiksi olen ollut yhdessä tilanteessa, jossa nuori ei löytänyt sopivia oikeudellisia termejä

viestintätilanteessa, jolloin koko asian tulkinta muuttui mielestäni aivan radikaalisti. Minusta ei voi olettaa, että lapset pärjäävät näissä tilanteissa, sillä heillä ei ole ammattisäännöstenkään tuntemusta. (V3).

Lausunnosta käy ilmi, että lapsitulkkien sanavarasto saattaa olla puutteellinen, mikä johtaa viestien väärintulkintaan, toisin sanoen muuttaa viranomaisen tarkoittaman viestin sisältöä jopa merkittävästi. Kaikkiin kolmeen tutkimuskysymyksiin löysin vastauksia aineistosta. Edellä kuvatun teemoittelun myötä, löysin hyviä vastauksia tutkimuskysymyksiin. Aikaisemmat tutkimukset, joita käsittelen työn alussa 5 luvussa, osoittavat myös sen, että lapsia käytetään maailmanlaajuisesti tulkkeina. Niihin tilanteisiin, joissa lapsi toimii tulkkina, liittyy sekä positiivisia että negatiivisia kokemuksia. Niissä tutkimuksissa kuvataan myös lapsen roolia ja että, miten lapset osallistuvat vanhempiensa kotoutumiseen uudessa ympäristössä. Kuten Araujo kuvailee seuraavasti:

” Lapset antavat maahanmuuttajavanhemmilleen ääntä, lapsitulkit auttavat heidän vanhempia pääsemään Kanadan yhteiskuntaan. Alkaen heidän auttamista ymmärtämään iltauutisia ja sanomalehtien sisältöä, auttavat heitä hallitsemaan talouttaan, terveyttään jne. Se on aivan selvää, että lapsitulkit pelaavat tärkeä roolia heidän maahanmuuttajavanhempiensa kotoutumisessa Kanadassa.” (Araujo 2008, 57).

7 YHTEENVETO JA POHDINTA

Johtopäätöksenä ja yhteenvetona voin kyllä todeta, että lapsitulkkeja käytetään Suomessa edelleen ja käyttäjinä toimivat sekä viranomaiset että maahanmuuttajavanhemmat. Vanhemmat näkevät lapsitulkkiensa toiminnan eräänlaisena ylpeyden aiheena ja kulttuuri- ja perhesidonnaisena lasten velvollisuutena auttaa vanhempiaan ja käyttää kielitaitoaan perheen hyväksi. Viranomaiset hakevat lapsitulkkiensa käyttämisellä ehkä säästöjä, koska eivät välttämättä tiedä, miten esimerkiksi pakolaisten kielipalvelut korvataan ja hyväksyvät lapset vanhempiansa tulkeiksi ehkä sen syvemmin asiaa pohtimatta. Huomattavaa haastateltavien maahanmuuttajavanhempien ja viranomaisten vastauksissa on se, että kummallakaan ryhmällä ei vaikuta olevan tietoa asioimistulkin lakisääteisestä salassapitovelvollisuudesta, vaan ajatellaan, että ”tärkeät asiat halutaan pitää perheen sisäisinä”, eikä tilata ammattitulkkiä välttämättä vakavienkaan asioiden käsittelyyn, sillä juuri niitä perheet eivät halua ulkopuolisten kuulevan ja pelkäävät asioiden leviävän maahanmuuttajayhteisöön tulkkiensa kautta.

Viranomaiset eivät välttämättä myöskään tunne tulkkausta sääteleviä lakeja ja asetuksia Suomessa, eivätkä tiedä, että lainsäädännöstä löytyvät tulkkiensa esteellisyysaädökset. Viranomaiset eivät välttämättä myöskään tule ajatelleeksi, että ammattitulkkiensa tulkkauspalvelut suojaavat myös viranomaisen oikeusturvaa (esimerkiksi hoitovirhetapauksissa). Lasten asema käy vastauksista myös selkeästi ilmi: lapset ovat oppineet suomen kielen ennen vanhempiaan, joten vanhempien tulkkaaminen viranomaisten kanssa asioidessa on heidän kulttuuriinsa ja perhekäsityksiinsä liittyvä velvollisuutensa, jonka hoitaminen on heille kunniaksi. Itse vielä mietin, että tällöinhän käy niin, että raskaat, salaiset ja negatiiviset asiat jäävät lasten harteille. Haastateltavat viranomaiset toivat myös tämän esille.

Pohdin myös sitä, että Suomessa on tosiaan ollut ammattitulkkeja tarjolla jo yli 20 vuotta, mutta silti kaikki viranomaisetkaan eivät vielä tiedä asioimistulkkausesta paljoakaan, eivätkä tiedä tulkkauslainsäädännöllistä perustaa tai sitä, millaisin perustein tulkkauslainsäädännön kustannukset korvataan. Mielestäni lapsi ei myöskään pysty täyttämään asioimistulkin

ammattitaitovaatimuksia. Nämä vaatimukset ovat mm. tulkin roolin ja etiikan sekä tulkin työn perusedellytysten tuntemus, kulttuurien tuntemus ja tulkkauskielen hallinta, tulkkausalojen tuntemus sekä ammattisanaston ja fraseologian hallinta sekä tulkkauksilanteiden hallinta (Leinonen 2003,299).

Niin kuin on kuvattu tässä tutkimuksessa moneen otteeseen, suurin asia tässä tutkimustyössä on lapsitulkkiensa suuri vaikutus vanhempiensa kotoutumiseen uudessa yhteiskunnassa. On hyvä pohtia, kuka loi heille tämän vaativan vastuun ja onko se heille taakka, ja onko välillä jopa vaikea kieltäytyä kunniaa. (ns. lojaliteettiongelma) Entä heidän vanhempiensa kokemukset Suomesta ja suomalaisesta kulttuurista, josta he eivät välttämättä ymmärtäisi paljon mitään ilman heidän lapsensa tulkkauksia. Tulevaisuudessa toivon, että tutkimuksen pohjalta voidaan valaista sekä viranomaisille että maahanmuuttajavanhemmille niitä vaaroja, jotka syntyvät tulkkauksilanteista, joissa lapsi joutuu toimimaan tulkkina.

Edellä mainitut vaarat voivat esimerkiksi liittyä niihin tuntemuksiin, joita lapsi itse joutuu kokemaan tulkkauksilanteissa. On myös mahdollista, että suoranaisia vaaroja aiheuttaa lapsen tekemät tulkattavaan asiaan liittyvät tulkintavirheet, ymmärtämättömyys ja käsitteiden puute.

Olisi mielenkiintoista, jos tutkimuksen myötä voitaisiin kasvattaa tietoisuutta lapsitulkkiensa asemasta ja voitaisiin kehittää erityisesti viranomaisten tietoisuutta tulkkausaloiden toiminnasta siten, että tulevaisuudessa alaikäisten maahanmuuttajalasten käyttäminen tulkkina kiellettäisiin kokonaan lailla. Näin lapsille palautettaisiin oikeus lapsuuteen ja he välttyisivät monilta ikäviltä ja ahdistaviltakin kokemuksilta. Olisi hyvä myös kuvata tulevissa tutkimuksissa: miten erikoinen suhde lapsella on vanhempiinsa, joille hän on paitsi rakas lapsi, myös auttaja tai viestin välittäjä uudessa erilaisessa ympäristössä, kuten Suomessa. Uskon että tutkimukseni myötä sisäinen olemukseni muuttuisi, niin etten suhtaudu niin katkerasti lapsena koettuihin kokemuksiini, vaan osaisin paremmin arvostaa sitä työtä mitä olen lapsena tehnyt tulkkina.

Ehkä asia ei olekaan niin yksinkertainen ja yksiselitteinen; olen aina ollut negatiivisella kannalla tähän asiaan liittyen, enkä ole aiemmin perehtynyt tähän aiheeseen myös positiivisella tavalla ja laajemmin. Voin nyt ymmärtää paremmin ja arvostaa lapsitulkkiensa osuutta perheen arjen pyörimisen kannalta, mutta

kuitenkaan liioittelematta heidän asemaansa. Voin nähdä kunnolla, että he ovat juuri siellä tärkeänä ja olennaisena osana omissa yhteisöissään.

LÄHTEET

- Araujo, Liliana 2008. A VOICE: the Role of Child Interpreters in Their Parents' Immigration and Settlement Experience in Canada. Master of Arts. Ryerson University Immigration and Settlement Studies. 20-21.
- Heikkilä, Tarja 2014. Tilastollinen tutkimus. 9.uud.p. Edita Publishing Oy, Helsinki 2014. Hietanen, Kaarina 2004. Tulkkausviestintä ammattina. Teoksessa Oittinen, Riitta & Mäkinen, Pirjo. (Toim.) Alussa oli käänös. 3 painos. Tampere: Tampereen yliopistopaino - Juvenes Print, 277,280,288-289, 293.
- Hirsjärvi, S. & Remes, P. & Sajavaara, P. 2004. Tutki ja kirjoita. 10., osin uudistettu laitos. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä. 130,193,211-212,2017.
- Hirsjärvi, S. & Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15., uudistettu painos. Helsinki: Tammi. 160-161.
- Isolahti, Nina 2015. Asioimistulkkaus eilen ja nyt. Teoksessa Aaltonen Sirkku, Nestori Siponkosi & Kristiina Abdullah (toim). Käännetyt Maailmat, GAU-DEAMUS Helsinki: University Press. 197-198.
- Kolistaja, Hanna-Mari 2016. Turun seudun tulkkeskus. [Henkilökohtainen tiedonanto] 11.7.2016.
- Koskinen, Kaisa 2013. Tulkattu Tampere, Tampere: University presspainos. Tampere: Tampereen yliopistopaino - Juvenes Print. 107.
- Laukkonen, Vesa 2012. Layoutin toteutus kohde yritys, Kokkola: tekniikan ja liiketalouden yksikkö. 40-42.
- Lehtinen, Sini-Tuulia 2008. Tarua ja totta tulkkauksesta. Teoksessa Irmeli Helin & Hilka Yli-Jokipi (toim.) Kohteena käänös - Uusia näkökulmia kääntämisen ja tulkkausten tutkimiseen ja opiskelemiseen. Helsinki: yliopistopaino.
- Leinonen, Satu 2007. Asioimistulkkaus - Paljon muutakin kuin asioimisen tulkkausta. Teoksessa Riitta Oittinen & Pirjo Mäkinen (toim.) Alussa OLI käänös. 5.296-298
- Pöyhönen, Sari; Tarnanen, Mari; Vehviläinen; Eeva-Maija, Virtanen, Aija & Pihlaja, Lenita 2010. Osallisena Suomessa. Jyväskylä: Helsinki:

- Jyväskylän yliopisto paino. 22. Sarasvuo Johanna, Ojanen Sirkka-Liisa 1988. Tulkin käsikirja. Helsinki Oy Gaudeamus.45-47.
- Räty, Minttu 2002. Maahanmuuttaja asiakkaana. Tampere: Tammer- Paino Oy.
- Turun yliopisto, kääntämisen ja tulkkauksen keskus 2008-2009. Tulkkauksen ABC. Konferenssitulkkien erikoistumiskoulutus.
- Tulkkaus turvapaikkamenettelyssä, opas tulkeille. Maahanmuuttovirasto. Helsinki: J-paino Hiirikoski Oy. Vataja, K. 2009. Arvioiva työote kehittämisen peruslähtökohta. Teoksessa Seppänen järvelä, R & Vataja, K. Työyhteisö uusille urille. Kehittäminen osaksi arjen työtä. Jyväskylä: PS- kustannus, 51--61.
- Wahlbeck, Östen 2003. Mångkulturalisim i Finland. En kritisk litteratuöversikt. Verkkodokumentti. <http://user.abo.fi/owahlbeck/mangkult.pdf>. Viitattu 9.7.2015
- Vantaan aikuisopisto 2014: Vuosikertomus <http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED542912.pdf>, Viitattu 20.3.2016
- <http://www2.gov.bc.ca/assets/gov/law-crime-and-justice/about-bc-justice-system/publications/plei-immigrant-youth.pdf>, Viitattu 24.3.2016
- Forbud mot bruk av barn som tolk. Viitattu 11.7.2016. <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/forbud-mot-bruk-av-barn-som-tolk/id2478184/>
- Barn som tolkar åt sina föräldrar, 2004. Viitattu 14.7.2016. <http://www.diva-ortal.se/smash/get/diva2:215914/FULLTEXT01.pdf>
- Suomen Kääntäjien ja tulkkien liitto 2016. Tulkin eettiset ohjeet käännetty kahdeksalle kielelle. Viitattu 14.7.2016. <http://www.sktl.fi/?x18668=1017693>
- Oikeusministeriö 2012. Ammattitaitoinen tulkki. Saatavilla www-muodossa: <http://www.om.fi/Etusivu/Julkaisut/Esitteet/Pohjoismaisenkielisopimus/Ammattitaitoinentulkki>
- Hallintolaki 2003/ 434, 6.6.2003. Viitattu 11.7.2016. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2003/20030434>

LIITTEET

Liite 1: Asioimistulkkauksen ammattisäännöstö

1. Tulkilla on salassapitovelvollisuus.

Tulkin salassapitovelvollisuus koskee kaikkea toimeksiantoon ja sen osapuoliin liittyvää, suullista ja kirjallista tai muulla tavoin välitettyä informaatiota, jonka tulkki saa tietoonsa valmistautuessaan toimeksiantoon, toimeksiannon aikana tai ja sen jälkeen, eikä hän saa paljastaa mitään näistä tiedoista kolmansille osapuolille eikä itsenäisesti tuoda toisesta osapuolesta saamaansa tietoa dialogin toisen osapuolen tietoon.

Salassapito koskee myös asiakirjoja ja muuta aineistoa, joihin tulkilla on pääsy tai joita hän vastaanottaa toimeksiannon yhteydessä sekä tulkin muistiinpanoja ja tulkin tuottamaa tulkkausta sen muodosta tai tallentumisesta riippumatta.

2. Tulkki ei käytä väärin mitään tulkkauksen yhteydessä tietoonsa tullutta.

Tulkki ei aja tulkkaustilanteessa omaa taloudellista tai muuta etuaan eikä käytä mitään toimeksiannon yhteydessä tietoonsa tullutta omaksi tai muiden hyödyksi tai vahingoksi.

3. Tulkki ei ota vastaan toimeksiantoa, johon hän on esteellinen.

Tulkin tulee ennen toimeksiannon vastaanottamista selvittää mahdollisimman tarkasti, onko hänellä sukulaisuus-, tunne- tai riippuvaisuussuhdetta jompaankumpaan osapuoleen, onko hän jollakin tavoin osallinen käsiteltävään asiaan tai aiemmin osallistunut sen käsittelyyn taikka onko asian lopputuloksella hänelle välitöntä käytännöllistä tai taloudellista merkitystä tai vaarantuuko hänen puolueettomuutensa tai objektiivisuutensa muista syistä, esimerkiksi lainsäädännöllisin perustein.

Jos tulkki on epävarma siitä, onko hän asiassa esteellinen, hänen on tuotava epäilyksensä osapuolten tietoon ja jätettävä esteellisyys näiden ratkaistavaksi.

4. Tulkki ei ota vastaan toimeksiantoa, johon hänellä ei ole riittävää pätevyyttä.

Ennen toimeksiannon vastaanottamista tulkin tulee selvittää tulkkaustoimeksiannon vaativuus sekä sen edellyttämät tulkkaustekniset valmiudet ja mahdolliset toimeksiantoon sisältyvät eettiset tai henkiset haasteet, jotta hän voi muodostaa mahdollisimman tarkan käsityksen toimeksiannon

laadusta ja omien taitojensa riittävydestä kyseisen tehtävän hoitamiseen tämän ammattisäännösten edellyttämällä tavalla.

5. Tulkki valmistautuu tehtäväänsä huolellisesti ja ajoissa.

Tulkin työn tavoitteen eli viestin välittämisen ja kielellisen tasa-arvon toteutumiseksi tulkin on perehdyttävä toimeksiannon edellyttämään sanastoon, terminologiaan ja fraseologiaan sekä esille tulevaan aiheeseen tulkkausten kannalta tarkoituksenmukaisella tarkkuudella.

Tulkki valmistautuu tehtävään myös tilanteen edellyttämien muiden viestinnällisten seikkojen kannalta, hänen on esimerkiksi ymmärrettävä tilanteessa vallitsevat roolit ja hierarkiat ja pystyttävä valitsemaan tulkkaustilanteeseen parhaiten soveltuva työskentelytapa.

6. Tulkki tulkkaa kattavasti, ei jätä mitään pois eikä lisää mitään asiaankuulumatonta.

Tulkin tehtävä on välittää kielelliset ja kulttuurisidonnaiset ei-kielelliset viestit mahdollisimman kattavasti ja sisällöllisesti muuttumattomina. Mikäli tulkki ei voi tuottaa vastinetta esim. sanonnoille, sananlaskuille, puheenparsille, harvinaisille termeille ja lyhennyksille, tulkki pyytää puhujaa selvittämään sanomaansa ja informoi siitä kuulijaa. Tulkki ei kuitenkaan selitä asiasisältöjä oma-aloitteisesti kummankaan tulkattavan kielen edustajan puolesta.

7. Tulkki on puolueeton viestinvälittäjä eikä anna tunteidensa, asenteidensa ja mielipiteidensä vaikuttaa työhönsä.

Tulkki on toimeksiantoa vastaanottaessaan, sen aikana ja sen jälkeen puolueeton ja riippumaton säilyttääkseen luotettavuutensa.

Tulkin puolueettomuudella tarkoitetaan sitä, että hänen henkilökohtaiset mielipiteensä tai asenteensa eivät vaikuta hänen työnsä laatuun. Jos tulkkaustilanteessa esiin tulleet asiat ovat tulkin oman etiikan tai moraalin vastaisia, tulkki ei näytä sitä eleillään, äänensävyllään tai sanavalinnoillaan.

Jos tulkki etukäteen tietää, ettei hän pysty tulkkaustilanteessa olemaan aiheen tai tulkattavien suhteen puolueeton ja ulkopuolinen, hänen tulee kieltäytyä vastaanottamasta tulkkausta. Tulkkaustilanteessa tulkki toimii viestin välittäjänä eikä ota kantaa käsiteltävään asiaan tai aiheeseen. Osapuolten tarvitessa tarkennusta johonkin tulkkaustilanteessa ilmi tulleeeseen, he pyytävät tarkennusta toiselta osapuolelta eivätkä tulkilta.

8. Tulkki ei toimi tulkattavien avustajana tai asiamiehenä eikä toimeksiantonsa aikana ole velvollinen hoitamaan muita kuin tulkkaustehtäviä.

Tulkki ei tulkkaustoimeksiannon aikana ota hoitaakseen muita tehtäviä kuin toimeksiannon edellyttämät tulkkaustehtävät, eikä hän ennen tulkkausta, sen aikana tai sen jälkeen anna tulkattaville neuvoja tai ohjausta asian hoitamisessa, eikä hän keskustele tulkkauksen aikana esille tulleista asioista.

Tulkin tehtäviin kuuluvat ainoastaan kulloinkin käytetyn tulkkauksen menetelmän mukaiset tulkkaustehtävät. Mahdollisista tulkkaukseen liittyvistä kirjallisista käännöstöistä on aina sovittava erikseen.

9. Tulkki käyttäytyy tilanteen ja toimeksiannon vaatimalla tavalla.

Tulkin tulee kaikessa käyttäytymisessään ja esiintymisessään toimia kunkin tulkkauksviestintätilanteen edellyttämällä tavalla ottaen huomioon tilanteeseen liittyvät käyttäytymisen - ja pukeutumisen normit. Tulkki ei kuitenkaan vastaa osapuolten norminmukaisesta käyttäytymisestä eikä esimerkiksi muokkaa tulkattavaa viestiä odotusten mukaiseksi.

10. Tulkki ilmoittaa seikoista, jotka vaikeuttavat oleellisesti tulkkausta tulkkauksilanteessa.

Tulkilla on velvollisuus ja oikeus huolehtia työoloistaan, jotta tulkkauksviestintä onnistuisi tarkoitetulla tavalla. Hänen tulee viipymättä ilmoittaa tulkkausta vaikeuttavista seikoista. Tulkkausta vaikeuttavia tai oleellisesti häiritseviä seikkoja voivat olla esimerkiksi huono tekninen äänentoisto, heikko valaistus, muu kuulemista, ymmärtämistä tai viestintää haittaava häiriö tai tulkin hallitsemasta kielimuodosta voimakkaasti poikkeava murre. Lisäksi tulkki on velvollinen ilmoittamaan välittömästi, jos tilanne muuttuu siten, että hän on ennalta selvitetystä poiketen jonkun osapuolen suhteen esteellinen tai jos tulkkaustehtävän luonne muuttuu oleellisesti siten tai osoittautuu sellaiseksi, että tulkin osaaminen tai valmistautuminen ei ennalta arvioidusta poiketen riitä tehtävän laadukkaaseen suorittamiseen.

11. Tulkki ei toimi ammattikuntaansa haittaavalla tavalla.

Tulkki toimii aina ammattikuntansa eettisten sääntöjen mukaisesti, ja käyttäytyy sekä toimeksiannon yhteydessä että vapaa-ajallaan tavalla, joka on omiaan edistämään ammattikunnan arvostusta. Mikäli tulkilla on toimeksiantoa vastaanottaessaan syytä epäillä, että tulkkaukseen liittyy rikollista tai ihmisoikeuksia loukkaavaa toimintaa, hänen ei tule hyväksyä toimeksiantoa.

Tulkki ei heikennä ammattikunnan työoloja hyväksymällä toistuvasti käytäntöjä, joissa tasokas, tarkoituksensa täyttävä tulkkkaus ei ole mahdollista, vaan hänen tulee kieltäytyä toimeksiannosta, joiden yhteydessä sovelletaan tai voidaan olettaa sovellettavan tällaisia käytäntöjä.

Tulkki käsittelee tulkkaukseen liittyviä asioita niin ammattikunnan sisällä kuin sen ulkopuolellakin tavalla, joka edistää laadukkaan tulkkauksen edellytyksiä.

12. Tulkki kehittää jatkuvasti ammattitaitoaan.

Tulkki ylläpitää ja kehittää kaikkia ammatissaan tarvitsemiaan taitoja ja valmiuksia jatkuvasti.

Liite 2: Haastattelurunko

Kerro taustasi? (Eli nimesi, ikäsi, syntymäpaikkasi, mistä maasta olet kotoisin, kuinka vanha olet jne.)

1. Milloin ja minkä ikäisenä muutit Suomeen?
2. Kuinka monta sisarusta sinulla on?
3. Mitä koulua olet käynyt Suomessa ja kotimaassa?
4. Milloin ja miten sinusta tuli lapsitulkki?
5. Miksi mielestäsi vanhemmat valitsivat juuri sinut tähän tehtävään?
6. Missä kaikissa asioimistilanteissa olet toiminut tulkkina vanhemillesi?
7. Miltä sinusta tuntui olla tulkin asemassa näissä tilanteissa?
8. Kuinka usein olet lapsena toiminut tulkkina? Entä oletko myös tehnyt käännöstyötä?
9. Millainen rooli sinulla oli toimiessasi lapsitulkkina?
10. Miten toimit, kun kohtasit tulkkauksessa ongelmatilanteita?
11. Koetko olevasi neutraali tulkkauksutilanteissa?
12. Miten työsi on vaikuttanut lapsuutesi? Entä koulunkäyntiin?
13. Minkälaisia paineita olet kokenut erilaisissa tulkkauksutilanteissa?
14. Kerro jostakin epämiellyttävästä tulkkauksutilanteesta, jossa olet ollut mukana?
15. Kuvaile esimerkkutilannetta myönteisestä tulkkaukokemuksesta ja päinvastoin?
16. Miten olet mielestäsi vaikuttanut vanhempiasi päätöksentekoon asioista?
17. Miten kokemuksesi eroavat toisistaan epävirallisena lapsitulkkina ja virallisena tulkkina?
18. Onko tapahtunut jonkinlainen väärinkäsitys jossakin tulkkauksessa, ja jos niin millainen se oli?
19. Millä tavalla olet mielestäsi vaikuttanut vanhempiasi kotoutumiseen Suomeen?
20. Onko mitään muuta mitä haluaisit lisätä tähän?